

Živilė ADVILONIENĖ

Mykolo Romerio universiteto Sūduvos akademija,
Lietuva
Mykolas Romeris University Sudovian Academy,
Lithuania
Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

Visuomenės nuomonės šeimos sampratos klausimu kaita

CHANGES IN PUBLIC OPINION ON THE CONCEPT OF FAMILY

SANTRAUKA. Remiantis Katalikų Bažnyčios mokymu, teisiniais ir moksliniais šaltiniais bei 2018–2025 m. atliktais Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimais, straipsnyje gvildinama šeimos sampratos visuomenėje kaita. Katalikų Bažnyčios dokumentų ir Lietuvos Respublikos įstatymų apžvalga atskleidė glaudžias sąsajas tarp juose įtvirtintos prigimtinės šeimos sampratos: ji kildinama iš vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo; grindžiama santuokos, kraujo giminystės, tėvystės, motinystės, vaikystės ar įvaikinimo ryšiais; suvokiama kaip valstybės ir visuomenės pagrindas; saugoma ir globojama valstybės. Vis dėlto šiandienos sociokultūrinių pokyčių kontekste galima įžvelgti dėl šeimos sampratos transformacijos kylančias grėsmes: visuomenės mentaliteto lyties ir šeimos sampratos klausimais dekonstravimą remiantis socialinio konstruktyvizmo nuostatomis, įpareigojimą visuotinai šia samprata vadovautis, pvz., diegiant nepilnamečių lytiškumo ir seksualumo ugdymą mokyklose. Tiriant visuomenės poziciją, buvo atlikta reprezentatyvių tyrimų, atskleidžiančių Lietuvos gyventojų požiūrį, lyginamoji analizė pagal šeimos sampratos identifikavimo kriterijus (laikyseną prigimtinės ar įvairove grindžiamos šeimos sampratos klausimu; požiūrį į tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinį reguliavimą; poziciją jų normalizavimo klausimu). Analizuojant duomenis nustatyta, kad, nepaisant pastangų dekonstruoti vyro ir moters skirtingumu ir papildomumu grindžiamą prigimtinės šeimos sampratą, Lietuvos gyventojų parama jai išlieka stabili: nepritariama šeimos sampratos keitimui, neigiamai vertinamas tiek šeimos sampratą plečiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas dėl lyčiai neutralios partnerystės instituto, tiek įpareigojimas Seimui šiame nutarime nurodytu būdu sureguliuoti skirtingų lyčių ir tos pačios lyties asmenų porų santykius, pasisakoma prieš tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimą. Ryškėja tendencija, kad, intensyvėjant siekiam plėsti šeimos sampratą, visuomenės palankumas prigimtinėi šeimai auga, o neturinčiųjų šiuo klausimu aiškios pozicijos dalis mažėja, nebe taip palankiai vertinama lyčiai neutrali šeima ir partnerystė.

SUMMARY. Based on the teachings of the Catholic Church, legal and scientific sources, and surveys of Lithuanian residents, this article explores changes in the concept of family in today's society. A review of Catholic Church documents and Lithuanian laws revealed close links between the concept of the natural family enshrined in them: the latter is based on the bonds of marriage, blood ties, fatherhood, motherhood, childhood, or adoption; it derives from the difference and complementarity between men and women; it is perceived as the foundation of the state and society; it is protected and cared for by the state. However, there are threats to the transformation of the concept of family, such as the deconstruction of society's mindset on gender and family concepts, the expansion of the concept of family by obliging society to follow it, and the mandatory sexuality education of minors based on social constructivism and gender education. However, a comparative analysis of representative opinion polls conducted among Lithuanian residents in 2021–2025 based on criteria for identifying the concept of family (attitudes toward the concept of family based on nature or diversity; attitude towards the legal regulation of same-sex couples; attitude towards the normalisation of these couples' relationships) revealed that, despite efforts to deconstruct the concept of the natural family based on the difference and complementarity of men and women, the support of the Lithuanian population for it remains stable: there is opposition to the expansion of the concept of the family, with negative views expressed both on the ruling of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania on gender-neutral partnerships, which expands the concept of the family, and on the obligation of the Parliament to regulate the relationships of opposite-sex and same-sex couples in the manner specified in this ruling; there is also opposition to the normalisation of same-sex relationships.

RAKTAŽODŽIAI: šeimos samprata, prigimtinės šeimos samprata, lyčiai neutrali šeima, lyčiai neutrali partnerystė, šeimos sampratos dekonstravimas.

KEYWORDS: concept of family, concept of natural family, gender-neutral family, gender-neutral partnership, deconstruction of the concept of family.

Ivadas

Tyrimo aktualumas ir problematika. Jautrūs, nevienareikšmiškai vertinami vertybiniai-pasaulėžiūriniai visuomenės gyvenimo aspektai reikalauja nuodugnios tęstinės stebėsenos. Viena iš tokių sričių – šeimos samprata. Nors visuomenės požiūris šiuo klausimu tirtas ir anksčiau, dažniausiai orientuotasi į sociokultūrinės, ekonominės, demografinės šeimos problemas ir jos transformacijas – augantį skyrybų, nesusituokusių porų ir ne santuokoje gimusių vaikų skaičių, retėjančias santuokas¹ – negvildenant šeimos sampratos slinkties link socialiniu konstruktyvizmu grindžiamo paradigminio lūžio. Nuoseklus ir kryptingo monitoringo šiuo klausimu ypač pareikalavo 2020–2024 m. Seimo kadencijos metu suintensyvėjusios pastangos viešosios opinijos ir teisiniu keliu transformuoti šeimos sampratą², taip pat į Lietuvos švietimo

¹ Pvz., Kęstutis Ralys, „Šeima kaip vertybė katalikų tikėjimo, amžiaus ir lyties aspektu“, *Ugdymo psichologija* 21 (2010): 42–48, <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367176929620/J.04~2010~1367176929620.pdf>; Vida Česnuitytė, „Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris“, *Socialinis darbas* 11 (2) (2012): 257–270, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/aac12c3d-4908-4380-8f92-92169aa207a6/content>; Vida Česnuitytė, *Lietuvos šeima: sampratos ir sankirtos* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015).

² Omenyje turimi 2020–2024 m. Seimo kadencijos metu registruoti ir svarstymams Seime pateikti su šeimos samprata ir galimu jos keitimu susiję įstatymų projektai: Partnerystės įstatymo projektas (Nr. XIVP-537), Civilinės sąjungos įstatymo projektas (Nr. XIVP-1694), Artimą ryšį įtvirtinantis įstatymo projektas (Nr. XIVP-1717). Žr. *Partnerystės įstatymo projektas Nr. XIVP-537*. Reg. 2021 05 21,

sistemą radikalų paradigmą vertybinių-pasaulėžiūrinių lūžį³ įnešusi 2023 m. rugsėjį startavusi privaloma formalioji Gyvenimo įgūdžių bendroji programa (toliau GĮBP)⁴ bei LR Konstitucinio Teismo (toliau LR KT) nutarimai: 2024 m. gruodžio 18 d. nutarimas dėl nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio⁵; 2025 m. balandžio 10 d. nutarimas dėl pagalbinių apvaisinimo paslaugų teikimo⁶; 2025 m. balandžio 17 d. nutarimas dėl bendro gyvenimo nesudarius santuokos (partnerystės) instituto⁷. Pirminį pagrindą pastariesiems davė dar 2011 m. rugsėjo 28 d. priimtas nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos, Konstitucijos vardu legalizavęs „kitas šeimos formas“⁸. Minėtos aplinkybės sąlygojo ne tik visuomenės polarizaciją šeimos ir santuokos, lyties ir lytiškumo sampratos klausimais, bet ir takoskyrą tarp *kriščiioniškosios antropologijos principais grįstos prigimtinės*⁹ ir *socialiniu konstruktivizmu paremtos lyčiai neutralios*¹⁰ šeimos sampratos bei išskėlė tarpdisciplininės

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ca7c38b0ba0a11eb91e294a1358e77e9?jfwid=g8m7gk2h3>; *Civilinės sąjungos įstatymo projektas Nr. XIVP-1694*. 2022 05 16, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/847793c0d52811ecb1b39d276e924a5d?jfwid=-17stqv5gb5>; *Civilinio kodekso papildymo 2.23(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIVP-1717*. Reg. 2022 05 19, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/0b7ebb00d79011ecb1b39d276e924a5d?jfwid=-kmiejn2f2>.

³ Birutė Obelenienė ir Andrius Narbekovas, „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrojoje programoje vertinimas Katalikų Bažnyčios mokymo aspektu“, *Soter* 87 (115) (2023): 37–54, [https://doi.org/10.7220/2335-8785.87\(115\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.87(115).3); Birutė Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties nuo lytinio švietimo iki visuminio lytiškumo / seksualumo ugdymo „smegduobės“ ir jas identifikuojantys požymiai“, *Logos* 122 (2025): 177, <https://doi.org/10.24101/logos.2025.18>; Živilė Advilonienė, „Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos lytiškumo ugdymo turinio vertinimas vertybiniu-doroviniu aspektu“, *Soter* 93 (121) (2025): 65–95, [https://doi.org/10.7220/2335-8785.93\(121\).4](https://doi.org/10.7220/2335-8785.93(121).4).

⁴ „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48, iš *Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“*, paskelbta 2022 m. rugpjūčio 24 d., Nr. V-1269, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/PibGuMnJPz>.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies (2009 m. gruodžio 22 d. redakcija) 16 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, 2024 m. gruodžio 18 d. Nr. KT101-N15/2024, Vilnius, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3089/content>.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Pagalbinių apvaisinimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, 2025 m. balandžio 10 d. Nr. KT19-N4/2025, Vilnius, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3118/content>.

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 28 straipsnio, Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.229 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, 2025 m. balandžio 17 d. Nr. KT21-N5/2025, Vilnius, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3121/content>.

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu NR. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*, 2011 m. rugsėjo 28 d., Vilnius, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content>.

⁹ Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 173–185; Obelenienė ir Narbekovas, „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių...“, 37–54.

¹⁰ Steven Seidman, *The Social Construction of Sexuality* (London and New York: W. W. Norton & Company, 2014); Mary Eberstadt, *Pirmykštis šauksmas. Kaip seksualinė revoliucija sukūrė tapatybės politiką* (Vilnius: Valstybingumo studijų centras, 2021).

jos analizės poreikį. Straipsnyje šio klausimo analizei pasitelkta Katalikų Bažnyčios dokumentų analizė ir sintezė, mokslinių ir teisinių šaltinių apžvalga ir analizė, pirminė ir antrinė statistinių duomenų analizė, lyginamoji statistinių duomenų analizė.

Straipsnyje keltas tikslas atskleisti visuomenės nuomonės šeimos sampratos klausimu kaitą sprendžiant šiuos uždavinius: 1) remiantis Katalikų Bažnyčios dokumentais, moksliniais ir teisiniais šaltiniais nustatyti pamatinius šeimos sampratos teisinius ir teologinius aspektus; 2) remiantis Katalikų Bažnyčios mokymu, teisiniais ir moksliniais šaltiniais bei šeimos sampratos teisiniais ir teologiniais aspektais pagrįsti šeimos sampratos paradigmos identifikavimo kriterijus; 3) remiantis reprezentatyviais 2018–2025 m. tyrimais atskleisti Lietuvos gyventojų nuomonės šeimos sampratos klausimu kaitą politinių siekių įtvirtinti lyčiai neutralią partnerystę kontekste. Kelta prielaida, kad intensyvėjant pastangoms plėsti šeimos sampratą visuomenės palankumas vyro ir moters skirtingumu ir papildomumu grindžiamai prigimtinėi šeimai auga mažėjant neturinčiųjų šiuo klausimu aiškios pozicijos daliai.

Pamatiniai šeimos sampratos aspektai iš teisinės ir krikščioniškosios antropologijos perspektyvos

Šeimos kaip institucijos samprata visose visuomenėse yra veikiamą įvairių sociokultūrinių, pasaulėžiūrinių, teisinių ir kt. veiksnių. Vis dėlto esminiu jos analizės išeities aspektu yra tai, kad „tradicinė teisinė šeimos samprata <...> remiasi santuokos institutu“, o „nepriklausomai nuo valstybėje egzistuojančios religinės tradicijos, santuoka, kaip šeimą steigianti institucija, istoriškai <...> suvokiama kaip sąjunga tarp vyro ir moters“¹¹. Žinia, postmodernistinėje visuomenėje šiuo klausimu stebimi esminiai pokyčiai: „santuokos institutas nebėra vienintelis išimtinis pagrindas, kuriuo teisinėje sistemoje grindžiamas šeimos kaip juridinio asmens pripažinimas“¹², kinta ir santuokos samprata – dalyje teisinių sistemų ir valstybių pripažįstama ar įtvirtinta ne tik vyro ir moters, bet ir tos pačios lyties asmenų sąjunga, partnerystė ar santuoka¹³. Tai reikalauja ne tik šeimos sampratos, bet ir esminių nuostatų dėl jos pamato teologinėje ir teisinėje perspektyvoje analizės.

Paprastai šeima apibrėžiama kaip „grupė asmenų, kuriuos sieja santuokos, giminytės ar įvaikinimo ryšiai“, kuri „sudaro vieną namų ūkį ir yra saistoma tam

¹¹ Martynas Vasiliauskas ir Violeta Vasiliauskienė, „The Concept of Family in Lithuania“, *Soter* 81 (109) (2022): 36, [https://doi.org/10.7220/2335-8785.81\(109\).2](https://doi.org/10.7220/2335-8785.81(109).2).

¹² *Ibid.*, 36.

¹³ *Ibid.*, 28. Tos pačios lyties asmenų porų santuokos įteisintos 40 šalių visuose žemynuose. Žr. Pew Research Center, „Same-sex Marriage Around the World“, paskelbta 2025 m. birželio 2 d., <https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/same-sex-marriage-around-the-world/>. Registruota partnerystė *nenumatyta* tokių ES šalių kaip Bulgarija, Lietuva, Lenkija, Rumunijos, Slovakija įstatymuose. Žr. „Registruotos partnerystės“, Europa, žiūrėta 2025 m. birželio 30 d., https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_lt.htm.

tikrų tarpusavio saitų, paprastai sutuoktinių, tėvų, vaikų ir brolių bei seserų¹⁴, tačiau esama bandymų ją tapatinti su namų ūkiu. Vis dėlto ši prieiga įneša ne tik teisinį, bet ir socialinį šeimos sampratos neapibrėžtumą: remiantis ja, dalis šeimos narių gali likti užribyje (pvz., išvykusieji studijuoti ir / ar dirbti svetur, atliekantys laisvės atėmimo bausmę etc.) ar šeimai gali būti priskiriami asmenys, kurių su ja nesaisto jokie giminytės, šeiminiai ar kt. ryšiai (pvz., kartu gyvenantys nuomininkai)¹⁵. Toks siauras šeimos siejimas su gyvenamąja vieta eliminuojant kraujo, giminytės, socialinius ryšius, neigiant šeimą kaip socialinę instituciją veda link jos sampratos entropijos. Pamatinės šeimos dedamosios yra „suaugę žmonės ir jų palikuonys. Dažniausiai <...> susituokę <...> vyras ir moteris, beveik visuomet kilę iš skirtingų giminių ir nesusiję kraujo ryšiais, kartu su savo vaikais <...> gyvenantys <...> atskirame būste“; kartais ją „sudaro ne tik <...> tėvai ir jų nesusituokę vaikai, bet ir susituokę vaikai, jų sutuoktiniai ir vaikai, <...> vyresnio amžiaus išlaikomi asmenys“¹⁶. Dažniausiai remiamasi pamatiniu šeimos modeliu – tėvas, motina ir vaikai, arba žmonės, susiję giminytės bei santuokiniais ryšiais¹⁷, t. y. grupė „asmenų, kuriuos tiesiogiai sieja giminytės ryšiai, <...> suaugusieji <...> prisiima atsakomybę už vaikų globą“¹⁸, o „giminytės saitai reiškia <...> ryšius, sukurtus vedybų ar kilmės linijos, jungiančios kraujo gimines (motinas, tėvus, tikrus brolius ir seseris, palikuonis)“ ir santuoka grindžiamą giminytę: „kai du žmonės susituokia, jie tampa vienas kito gimine“¹⁹. Vis dėlto socialinio konstruktyvizmo nuostatų veikiamoje visuomenėje šeimos samprata poliarizuojasi tiek mikro- (nenorminiame, asmens, grupės) suvokimo lauke vadovaujantis subjektyvia patirtimi, pasaulėžiūra ir įsitikinimais, tiek makro- (norminiame, visuomeniniame) lygmenyje siekiant šeimos sampratos teisinio reglamentavimo pokyčių, tad dėl vertybinių-pasaulėžiūrinių, gyvensenos ir mąstysenos transformacijų ji gali būti išplečiama iki lyčiai neutralios šeimos, partnerystės ar santuokos statuso²⁰. Nepaisant šeimos sampratos teisinio reguliavimo skirtumų, Vakarų šalių teisėje šeima tradiciškai grindžiama kraujo, giminytės, santuokos ryšiais ir įvaikinimu, vyro ir moters santuoka ar susitarimu²¹. Šios pamatinės šeimos sampratos nuostatos dera su Katalikų Bažnyčios mokymu apie šeimą ir santuoką. Šeima, pagal Katalikų Bažnyčios mokymą, yra:

¹⁴ Alan John Barnard, „Family“, iš *Encyclopaedia Britannica*, atnaujinta 2025 m. birželio 20 d., <https://www.britannica.com/topic/family-kinship>.

¹⁵ Rahul Sharma, „The Family and Family Structure Classification Redefined for the Current Times“, *Journal of Family Medicine and Primary Care* 2 (4) (2013): 306–310, <https://doi.org/10.4103/2249-4863.123774>.

¹⁶ Barnard, „Family“.

¹⁷ Sharma, „The Family and Family Structure...“, 306–310.

¹⁸ Anthony Giddens, *Sociologija* (Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005), 171.

¹⁹ *Ibid.*, 171.

²⁰ Žr. 13 išnašoje minėtus duomenis apie tos pačios lyties asmenų partnerystę ir / ar santuokų įteisinimą: „Registruotos partnerystės“; Pew Research Center, „Same-sex Marriage...“.

²¹ Vasiliauskas ir Vasiliauskienė, „The Concept of Family...“, 27–36.

– **kildinama iš santuokos** kaip asmenis jungiančios ir dovanojančiais tarpusavyje ryšiais saistančios sąveikos, per kurią kuriama nauja gyvybė, perduodama patirtis ir užtikrinamas visuomenės tęstinumas: „šeimos bendruomenė gimsta iš sutuoktinių susijungimo sandoros. Ši <...> sandora pagrindžia santuoką“²²; „santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenė kyla iš besituokiančiųjų sutarties, <...> asmeniškumo sutikimo. <...> iš žmogiško veiksmo <...> visuomenės akivaizdoje kyla tvirtas institutas“ (GS 48²³), kuriame „už savo vaikų auklėjimą pirmiausia atsakingi tėvai. Tą atsakomybę <...> jie paliudija sukurdami šeimos židinį“ (KBK 2223²⁴).

– **grindžiama prigimtimi**: ji yra „natūrali bendruomenė“ (KBK 2207), „ne višųjų galių kūrinys, bet už juos ankstesnė natūrali ir pirmapradė institucija“²⁵, „natūrali visuomenės ląstelė, <...> pirmesnė už valstybės socialinę ir politinę santvarką“²⁶, „savo prigimtiniu pobūdžiu“ skirta „gimdyti ir auklėti palikuonims“ (GS 48).

– **grindžiama vyro ir moters papildomumu**: „natūrali visuomenės ląstelė, kurioje visiškai įgyvendinamas abipusiškumas ir papildomumas tarp vyro ir moters“, „natūrali vieta, kur gali būti galutinai įgyvendinami vyro ir moters abipusiškumo ir bendrystės santykiai“²⁷, „vienas kito papildomumas skirti santuokos labai ir šeimos gyvenimui praturtinti“ (KBK 2333), o „lytiniu skirtingumu grindžiamas fiziologinis papildomumas užtikrina būtinas sąlygas prokreacijai“²⁸.

– **grindžiama vyro ir moters lygiavertiškumu**: „žmogus yra asmuo, ir tai lygiai galioja vyrui ir moteriai“²⁹, „moteris <...> yra vyrui lygi“ (KBK 1605); „Dievas suteikė jiems <...> vienodą asmeninį kilnumą“ (KBK 2334).

– **visuomenės ir valstybės pagrindas**: „šeima yra pirminė visuomenės gyvenimo ląstelė <...>, kurioje vyras ir moteris pašaukti save dovanoti vienas kitam mylėdami ir dovanodami gyvybę“, joje „dedami laisvės, saugumo ir broliškumo pamatai <...>, nuo vaikystės pradedama gerbti moralines vertybes <...> ir tinkamai naudotis laisve. Šeimos gyvenimas įvesdina į visuomenės gyvenimą“ (KBK 2207). Tai „natūrali aplinka parengti žmogų visuomeniniam solidarumui ir atsakomybei“ (KBK 2224),

²² Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“ (2000 11 21), 9, paskelbta 2018 m. sausio 19 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/2000-11-21_seima-santuoka-ir-de-facto-gyvenimo-sajungos.

²³ Visuotinis Vatikano II Susirinkimas, *Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčių šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“* (1965 12 07), 48, paskelbta 2014 m. kovo 31 d., https://eis.katalikai.lt/vb/susirinkimai/vatikano_ii/konstitucijos/gaudium-et-spes.

²⁴ *Katalikų Bažnyčios katekizmas* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012).

²⁵ Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto*...“, 9.

²⁶ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį; sukūrė juos“. Siekiant dialogo kelio *gender* klausimu ugdymo srityje“ (2019 02 02), 36, paskelbta 2022 m. kovo 28 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/2019-02-02_vyra-ir-moteri-sukure-juos/eiss=vyro-ir-moters-papildomumas.

²⁷ *Ibid.*, 36.

²⁸ *Ibid.*, 28.

²⁹ Tikėjimo mokymo kongregacija, *Laiškas Bažnyčios vyskupams apie vyro ir moters bendradarbiavimą Bažnyčioje ir pasaulyje* (2004 05 31), 8, paskelbta 2017 m. birželio 22 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/tikejimo-mok/2004-05-31_laiskas-apie-vyro-ir-moters-bendradarbiavima.

nes „visuomenės <...> gerovė glaudžiai susijusi su <...> šeimos bendruomenės klesėjimu“ (KBK 2250), todėl „santuoka grįsta šeima <...> yra esminis ir brangus gėris visai visuomenei, kurios pamatai tvirtai remiasi vertybėmis, konkrečiai pasireiškiančiomis šeiminiuose santykiuose, kurių patvarumą laiduoja santuoka“³⁰.

– **gyvybės perdavėja:** „skirta būti vaisinga ir tarnauti bendram tikslui palaikyti kūriniją“ (KBK 1604), „sutuoktinių gerovei, vaikų gimdymui ir auklėjimui“ (KBK 2249). Pabrėžiama jos „prokreacinė ir auklėjamoji veikla“ (KBK 2205) – iš vyro ir moters „susitikimo, išsklaidančio vienvėgę, kyla nauja gyvybė“ (AL 13³¹).

– **ugdytoja:** užtikrina visuomenės tęstinumą (*prokreacijos aspektas*) ir pasaulėžiūros, vertybių, tradicijų, elgsenos perteikimą jaunajai kartai (*ugdymasis aspektas*): „vaisingumas <...> apima ir <...> moralinę auklėjimą ir dvasinį ugdymą“ (KBK 2221). „Šeima <...> pašaukta bendram sutuoktinių sutarimui ir <...> bendradarbiavimui auklėjant vaikus“ (KBK 2206). Tai „žmogiškųjų dorybių ir krikščioniškosios meilės mokykla“ (KBK 1666), „vieta, kur tėvai savo vaikams tampa pirmais <...> mokytojais“ (AL 16), nes „šeimos židinyje yra tinkamiausia vieta dorybėms ugdyti“ (KBK 2223), joje „vaikai pirmiausia sužino apie tikėjimą“ (KBK 1666).

Dėl šeimos svarbos visuomenės bendrajam gėriui KB mokyme pabrėžiamas:

– **valstybės rūpinimasis šeima ir subsidiari pagalba jai:** „šeima ir gyvenimas joje sudaro pirmąją vienybę, kurią visuomenė privalo saugoti, nes tai yra gyvas žmonių kartų tęstinumo (gyvybės perdavimo ir auklėjimo) branduolys“³². „Kadangi šeima yra svarbi visuomenės gyvenimui ir gerovei, pastarajai tenka ypatinga pareiga palaikyti ir stiprinti santuoką ir šeimą. „Pasaulietinė valdžia savo šventa pareiga telaiko tikrojo santuokos ir šeimos pobūdžio pripažinimą, sergėjimą ir ugdymą, rūpinimąsi viešąja dora bei namų židinio gerove“ (KBK 2210), o „šeimoje vykdomą ugdymą subsidiariai papildoma mokyklos bendradarbiavimas“³³ „padedant atitinkamoms institucijoms“ (KBK 2211).

– **sąžinės laisvės užtikrinimas:** „politinės bendruomenės pareiga yra gerbti šeimą, jai padėti ir laiduoti: laisvę kurti šeimos židinį, turėti vaikų ir juos auklėti pagal savo moralinius ir religinius įsitikinimus; tvirto santuokinio ryšio bei šeimos institucijos apsaugą, laisvę išpažinti savo tikėjimą, jį perduoti <...>, pagal jį auklėti savo vaikus“ (KBK 2211). „Didesnės bendruomenės neturi savintis šeimos teisių arba kištis į jos gyvenimą“ (KBK 2209); „piliečių sąžinė įpareigoja nesilaikyti valstybės potvarkių, jei jie prieštarauja moralinei tvarkai“ (KBK 2256).

Taigi, šeima tiek tradicinėje Vakarų šalių teisėje, tiek Katalikų Bažnyčios mokyme siejama su *vyro ir moters santykiu, skirtingumu ir papildomumu*, dažniausiai

³⁰ Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto*...“, 2.

³¹ Pranciškus, *Posinodinis apaštališkasis paraginimas „Amoris laetitia“ apie meilę šeimoje* (2016 03 19), paskelbta 2020 m. sausio 2 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/ap-paraginimai/2016-03-19_amoris-laetitia.

³² Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto*...“, 9.

³³ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „*Vyrą ir moterį; sukūrė juos*“, 39.

įtvirtintu *santuokiniu ryšiu*; *pripažįstama ir saugoma visuomenės ir valstybės kaip gyvybės perteikėja* (visuomenės išlikimo garantas) ir jaunosios kartos *ugdytoja* (visuomeninio, sociokultūrinio tęstinumo užtikrinimas). Be to, ji suvokiama kaip institutas, *kylantis iš žmogiškos asmens prigimties*, o ne iš teisės³⁴. Minėti aspektai įtvirtinti ir LR Konstitucijoje³⁵, LR šeimos stiprinimo įstatyme (toliau LR ŠSĮ)³⁶ ir kituose teisės aktuose, šeimą laikant ne tik privataus gyvenimo dalimi, bet ir gyvybiškai svarbiu *prigimtinu visuomenės bendruoju gėriu*. Šeima yra:

- grindžiama *laisvu vyro ir moters apsisprendimu* „priimti šeimai būdingas <...> pareigas“ (LR ŠSĮ preambulė), apima *santuoką, kylančią iš* skirtingu būdu įteisinto *vyro ir moters ryšio, sutarimo*: „santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. <...> Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją“ (LR Konstitucija, 38 str.);

- grindžiama *giminystės ryšiu* („taip pat giminystės ryšys tarp artimųjų giminių“, LR ŠSĮ preambulė);

- saistoma *prigimtinių teisių ir pareigų*: „šeimos narius siejančios pareigos yra prigimtines“ (LR ŠSĮ preambulė);

- yra *visuomenės pagrindas*: „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (LR Konstitucija, 38 str.);

- įtvirtina *vyro ir moters lygiavertiškumą ir lygiateisiškumą*: „santuokinių teisių šeimoje lygios“ (LR Konstitucija, 38 str.);

- *visuomenės tęstinumo ir ugdymo garantas*, siejamas su *šeimos narių pareigomis*: „tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą“ (LR Konstitucija, 38 str.).

Minėti teisiniai *šeimos sampratos aspektai* atskleidžia, kad šeima yra *prigimtine* (žr. 1–2 lent.), LR ŠSĮ šeima apibrėžiama nurodant „giminystės (tėvystės ir vaikystės) ir nuolatinės globos (rūpybos) santykius“³⁷, tad LR teisėje įtvirtintas dvejetainis pagrindas: „1) santuoka, sudaryta laisvu vyro ir moters sutarimu, ir 2) motinystė, tėvystė ir vaikystė, t. y. santykiai, atsirandantys dėl vaiko gimimo, įvaikinimo ar globos, nepriklausomai nuo to, ar santuoka buvo sudaryta ir ar su vaikais gyvena abu tėvai ar globėjai, ar tik vienas iš jų“³⁸. Kita vertus, LR civiliniame bei baudžiamajame kodeksuose „šeima laikomi ir sutuoktiniai, ir sugyventiniai (su vaikais ar be jų)“, nes svarbus tampa „ne formalus įsipareigojimas (susitarimas), o bendro

³⁴ Vasiliauskas ir Vasiliauskienė, „The Concept of Family...“, 28.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios 33-1014 (1992).

³⁶ Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas, preambulė, 2017 m. spalio 19 d. Nr. XIII-700, Vilnius, suvestinė redakcija 2020 01 01, <https://www.infolex.lt/ta/437338>.

³⁷ Vasiliauskas ir Vasiliauskienė, „The Concept of Family...“, 32.

³⁸ Vaidotas Vaičaitis, „Šeima, partnerystė ir Civilinis Kodeksas“, Teise.pro, paskelbta 2021 m. birželio 9 d., <https://www.teise.pro/index.php/2021/06/09/v-a-vaicaitis-seima-partneryste-ir-civilinis-kodeksas/>, cit. iš Vasiliauskas ir Vasiliauskienė, „The Concept of Family...“, 30.

gyvenimo faktas³⁹. Dėl to latentiskai atveriamas kelias šeimos sampratos plėtimui ja laikant asmenis, kurie „faktiškai gyvena kartu ir veda bendrą ūkį“⁴⁰, tačiau nėra saistomi tėvystės, motinystės, vaikystės, kraujo ryšių. Dar labiau šeimos samprata dekonstruota 2011 m. rugsėjo 28 d. LR KT nutarime dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos⁴¹ bei 2025 m. balandžio 17 d. LR KT nutarime dėl partnerystės instituto⁴². Vis dėlto, nepaisant juose pateikto išplėsto šeimos sampratos išaiškinimo, remiantis LR teisės aktuose įtvirtintu šeimos suvokimu, skirtingi du požiūriai: a) „šeima laikomi tik susituokę vyras ir moteris, įskaitant, bet nebūtinai, vaikus“, b) „šeima laikomi tiek susituokę, tiek nesusituokę asmenys, įskaitant, bet nebūtinai, vaikus, kuriuos sieja tam tikri emociniai, atsakomybės, pagarbos ir panašūs ryšiai ir kurie yra pasiryžę savanoriškai įsipareigoti. Tačiau abiem atvejais šeimos santykiai nustatomi remiantis vyro ir moters santykio (susituokę arba gyvenantys kartu) arba giminystės (motinystės, tėvystės, vaikų giminystės) ryšiais, taip patvirtinant išvadą, kad Lietuvos teisė nenustato šeimos statuso kitiems santykiams, pavyzdžiui, dviejų tos pačios lyties asmenų santykiams“⁴³. Remiantis aptartomis išvalgomis, LR įstatymuose ir Katalikų Bažnyčios mokyme atsiskleidusius *prigimtinės šeimos* sampratos aspektus galima pavaizduoti taip (žr. 1 lent.):

³⁹ Ibid., 34.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Numatytos teisinio pagrindo neturinčios „kitos šeimos formos“, trinama riba tarp asmeninės ir teisinės šeimos sampratos, šeimos instituto konstitucinis pamatas keistas į nereguliuojamą, individualistinį: LR Konstitucinis Teismas, „2011 m. rugsėjo 28 d. nutarime Konstitucijos vardu legalizavęs „kitas šeimos formas“ nesant jų atsiradimo teisinio pagrindo, panaikino ribą tarp asmeninių ir teisinių šeimos santykių ir <...> sukėlė visuomenės diskusiją, kuri palietė <...> ir grynai teisinius klausimus dėl <...> teisinės formos vaidmens teisiniams santykiams atsirasti, dėl kriterijų, skiriančių teisinius santykius nuo neteisinių, taip pat ir dėl santuokinės šeimos teisinio statuso, pripažinus, kad „kitos šeimos formos“ sukelia tas pačias teises pasekmes kaip ir santuoka“. Žr. Alfonsas Vaišvila, „Kitos šeimos formos“, arba bandymas priderinti šeimos sąvoką prie atskiro asmens subjektyvumo“, *Socialinių mokslų studijos* 4 (3) (2012): 955; „Pavesdamas šeimos sampratą žymia dalimi grynai pačių asmenų individualiai nuožiūrai, KT sukūrė konstitucines prielaidas ne tik <...> teisei sumaiščiai atsirasti, bet ir įvykdyti <...> destruktivią šeimos santykių revoliuciją: jis pakeitė šeimos instituto konstitucinį statusą iš valstybės reguliuojamo į žymiu mastu nereguliuojamą, iš socialinio teisinio – į labiau individualistinį, psichologinį, išorinės formos neturintį“. Ibid., 960.

⁴² Seimas įpareigotas priimti sprendimus dėl santuokos nesudariusių skirtingų ir tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinio pripažinimo, apsaugos ir suregulavimo lyčiai neutralios partnerystės ar kitu teisiniu būdu, iš esmės keičiant šeimos sampratą ž ir įtvirtinant kitas nei santuoka šeimos gyvenimo teisinio reglamentavimo formas: LR KT 2025 m. balandžio 17 d. nutarimu nurodė, kad „pagal Konstituciją, reguliuodamas santuokos nesudariusių asmenų porų, kurių bendras gyvenimas pagrįstas nuolatinio ar ilgalaikio pobūdžio šeimos narių santykių turiniu, teisinį pripažinimą ir apsaugą, įstatymų leidėjas turi diskreciją pasirinkti konkrečią jiems skirtą teisinio pripažinimo ir apsaugos formą (kaip antai galimybę įregistruoti partnerystę), <...>, kad suteikiama apsauga būtų <...> apimanti tiek turtinius, tiek ir kitus, neatsiejamus nuo šeimos gyvenimo, aspektus“. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo...*, 45.

⁴³ Vasiliauskas ir Vasiliauskienė, „The Concept of Family...“, 34

1 lentelė. Šeimos sampratos aspektų LR įstatymuose ir Katalikų Bažnyčios mokyme palyginimas

Aspektai	LR įstatymai	Katalikų Bažnyčios mokymas
Šeimos pagrindas	Vyro ir moters susitarimas / santuoka	
	„Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters <i>sutarimu</i> “ (LR Konstitucija, 38 str.). „Šeimos pagrindas <...> laisvas vyro ir moters <i>apsisprendimas</i> priiimti šeimai būdingas <...> pareigas“ (LR ŠSĮ preambulė).	„Šeimos bendruomenė gimsta iš sutuoktinių susijungimo <i>sandoros</i> . Ši <...> <i>sandora</i> pagrindžia santuoką ⁴⁴ ; šeima „kyla iš besituokiančiųjų <i>sutarties</i> , <...> visuomenės akivaizdoje kyla <i>tvirtas institutas</i> “ (GS 48).
	Santykiai, atsirandantys dėl vaiko gimimo, įvaikinimo ar globos	
	„Valstybė <i>saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę</i> “ (LR Konstitucija, 38 str.). „Šeimos pagrindas yra <...> <i>giminystės ryšys</i> tarp artimų giminaičių“ (LR ŠSĮ preambulė).	„Už savo vaikų auklėjimą <...> atsakingi <i>tėvai</i> . Tą atsakomybę <...> jie paliudija <i>sukurdami šeimos židinių</i> “ (KBK 2223); „santuoka ir šeima <...> skirtos <i>sutuoktinių gerovei, vaikų gimdymui ir auklėjimui</i> “ (KBK 2249), iš vyro ir moters „susitikimo <...> kyla <i>nauja gyvybė</i> “ (AL 13).
	Vyro ir moters papildomumas	
	„Vyro ir moters <i>papildomumas</i> yra šeimos <...> kūrimo pagrindas“ (LR ŠSĮ preambulė).	„Vyras ir moteris sukurti <...> bendrystei <...> ir <i>papildo</i> vienas kitą“ (KBK 372); „vienas kito <i>papildomumas</i> skirti santuokos labai ir šeimos gyvenimui praturtinti. <...> darna <...> priklauso nuo to, kaip vyras ir moteris <i>vienas kitą papildo</i> “ (KBK 2333); „natūrali visuomenės ląstelė, kurioje visiškai įgyvendinamas abipusiškumas ir <i>papildomumas</i> tarp vyro ir moters ⁴⁵ ; „lytiniu skirtingumu grindžiamas <i>fiziologinis papildomumas</i> užtikrina būtinas sąlygas prokreacijai ⁴⁶ .
Prigimtis		
„Šeimos narius siejančios teisės ir pareigos yra <i>prigimtinės</i> . <...> Vyro ir moters papildomumas yra šeimos, kaip <i>pirminės ir prigimtinės</i> bendruomenės <...>, kūrimo pagrindas“ (LR ŠSĮ preambulė).	„Šeima yra <...> <i>natūrali bendruomenė</i> “ (KBK 2207); „ne viešųjų galių kūrinys, bet už juos ankstesnė <i>natūrali ir pirmapradė institucija</i> “ ⁴⁷ ; „santuokos sąjunga <...> vyras ir moteris <...> sukuria viso gyvenimo bendrystę, <i>savo prigimtimi</i> skirtą sutuoktinių gerovei <...> palikuonių gimdymui ir auklėjimui“ (KBK 1601).	
Šeimos / santuokos sudarymas	Laisvas vyro ir moters sutarimas	
	„Santuoka sudaroma <i>laisvu vyro ir moters sutarimu</i> “ (LR Konstitucija, 38 str.).	„kyla iš <i>besituokiančiųjų sutarties</i> , <...> <i>asmeniško sutikimo</i> “ (GS 48); „šeimos bendruomenė gimsta iš <i>sutuoktinių susijungimo sandoros</i> . Ši <...> pagrindžia santuoką ⁴⁸ .
	Įteisinimas / registravimas	
„Valstybė <i>registruoja</i> santuoką <...>, <i>pripažįsta</i> ir bažnytinę santuokos registraciją“ (LR Konstitucija, 38 str.).	„Santuokos apeigose dalyvaujantis kunigas (arba diakonas) Bažnyčios vardu <i>priima sutuoktinių sutikimą</i> ir jiems <i>suteikia</i> Bažnyčios <i>palaiminimą</i> “ (KBK 1630).	

⁴⁴ Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto*...“, 9.

⁴⁵ Katalikiškojo ugdymo kongregacija, „Vyrą ir moterį; sukūrė juos...“, 36.

⁴⁶ Ibid., 28.

⁴⁷ Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto*...“, 9.

⁴⁸ Ibid., 9.

Šeimos narių sąveika	Vyro ir moters lygiavertiškumas	
	„Sutuoktinių teisės šeimoje lygios“ (LR Konstitucija, 38 str.).	„moteris <...> yra vyrui lygi“ (KBK 1605); „kurdamas <...> vyrą ir moterį, <...> suteikė jiems <...> vienodą asmeninį kilnumą“ (KBK 2334); „žmogus yra asmuo, ir tai lygiai galioja vyrui ir moteriai“ ⁴⁹ .
Šeimos ir visuomenės, valstybės sąveika	Vaikų ugdymas ir auklėjimas	
	„Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnamestystės juos išlaikyti“ (LR Konstitucija, 38 str.).	„Už savo vaikų auklėjimą <...> atsakingi tėvai“ (KBK 2223), šeima „apima <...> moralinį auklėjimą ir dvasinį ugdymą“ (KBK 2221), joje „pradedama gerbti moralines vertybes <...> ir tinkamai naudotis laisve“ (KBK 2207), „vaikai <...> sužino apie tikėjimą“ (KBK 1666); „tinkamiausia vieta dorybėms ugdyti“ (KBK 2223), „tėvai savo vaikams tampa pirmais <...> mokytojais“ (AL 16).
Šeimos ir visuomenės, valstybės sąveika	Visuomenės ir valstybės pagrindas	
	„Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“ (LR Konstitucija, 38 str.).	„Šeima yra pirminė visuomenės gyvenimo ląstelė. <...> šeimoje dedami laisvės, saugumo ir broliškumo pamatai <...>, įvesdina į visuomenės gyvenimą“ (KBK 2207); „visuomenės <...> gerovė glaudžiai susijusi su <...> šeimos <...> klestėjimu“ (KBK 2250); „santuoka grįsta šeima <...> yra esminis ir brangus gėris visai visuomenei“ ⁵⁰ .
	Valstybės globa	
„Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (LR Konstitucija, 38 str.). „Valstybė globoja šeimas <...>, teikia joms paramą. <...> numato mokamas atostogas <...>, palankias darbo sąlygas <...> lengvatas. Nepilnamečius <...> gina įstatymas“ (LR Konstitucija, 39 str.).	„Kadangi šeima yra svarbi visuomenės gyvenimui ir gerovei, pastarajai tenka ypatinga pareiga palaikyti ir stiprinti santuoką ir šeimą. „Pasaulietinė valdžia <...> pareiga telaiko tikrojo santuokos ir šeimos pobūdžio pripažinimą, sergėjimą ir ugdymą“ (KBK 2210); „politinės bendruomenės pareiga yra gerbti šeimą, jai padėti ir laiduoti <...> šeimos institucijos apsaugą“ (KBK 2211); „šeima ir gyvenimas joje sudaro pirmąpradę vienybę, kurią visuomenė privalo saugoti, nes tai yra gyvas žmonių kartu tęstinumo (gyvybės perdavimo ir auklėjimo) branduolys“ ⁵¹ .	
Tėvų sąžinės laisvė		
„Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus“ (LR Konstitucija, 26 str.).	„Didesnės bendruomenės neturi savintis šeimos teisių arba kištis į jos gyvenimą“ (KBK 2209); „gerbti šeimą, jai padėti ir laiduoti: laisvę <...> auklėti pagal savo moralinius ir religinius įsitikinimus; <...> išpažinti <...> tikėjimą, jį perduoti <...>, pagal jį auklėti savo vaikus“ (KBK 2211).	

⁴⁹ Tikėjimo mokymo kongregacija, Laiškas Bažnyčios vyskupams..., 8.

⁵⁰ Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir de facto...“, 2.

⁵¹ Ibid., 9.

Aptarti šeimos sampratos aspektai atskleidė glaudžias sąsajas tarp LR teisėje įtvirtintos ir Katalikų Bažnyčios mokyme plėtojamų vyro ir moters skirtingumu bei papildomumu grindžiamos prigimtinės šeimos sampratos. Vis dėlto intensyvėjančios pastangos įtvirtinti deformuojančias šeimos formas rodo, kad svarbu ne tik aptarti pamatinius šeimos sampratos elementus, bet ir stebėti, kokia yra visuomenės nuomonė šiuo klausimu, ir ją tirti remiantis šeimos sampratos paradigmos identifikavimo kriterijais.

Šeimos sampratos paradigmos identifikavimo prielaidos ir kriterijai

Šeimos sampratos analizė tapo ypač aktuali dėl pastaraisiais metais suintensyvėjusių pastangų įvairiais būdais inicijuoti vyro ir moters skirtingumu ir papildomu grindžiamos prigimtinės šeimos sampratos slinktį link lyčiai neutralios interpretacijos. Tai sąlygojo tiek visuomenės vertybinę-pasaulėžiūrinę poliarizaciją, tiek aktyvesnę socialiniu konstruktyvizmu grindžiamos šeimos sampratos sklaidą⁵² ir krikščioniškąja antropologija grįsto mokymo apie šeimą, santuoką ir gyvybę eliminavimą iš nepilnamečių lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai proceso⁵³. Šiuos ir kitus postmoderninėms visuomenėms būdingus iššūkius dar 2016 m. apaštališkajame paraginime *Amoris laetitia* pabrėžė popiežius Pranciškus, viena kertinių problemų greta šiam laikmečiui būdingo individualizmo, kosmopolitizmo ir nehedonizmo įvardijęs ideologijas, mėginančias įteigti, kad yra „vienintelės teisingos ir net lemti tai, kaip auklėti vaikus“ (AL 56). Ypač daug dėmesio minėtame paraginime skirta socialinių konstrukta *gender* plėtojančiai paradigmai, neigiančiai „vyro ir moters prigimtinių skirtingumą bei abipusiškumą“, reginčiai „visuomenę be lytinių skirtumų“ ir griauančiai „šeimos antropologinį pagrindą“ (AL 56). Diegiant „švietimo programas ir įstatymines gaires, skatinančias asmens tapatybę bei jausminių artumą, iš pagrindų atsietus nuo biologinio skirtumo tarp vyro ir moters“ (AL 56), transformuojamas visuomenės mentalitetas ir skleidžiamos idėjos, neigiančios krikščioniškosios antropologijos principus, pagal kuriuos biologinis vyro ir moters skirtingumas matomas kaip objektyvi, nepaneigiama ir nepakeičiama duotybė, atverianti kelią prokreacijai: „vyras ir moteris sukurti <...> bendrystei <...> ir papildo vienas kitą <...>. Santuoka <...> juos sujungia taip, kad, tapdami „vienu kūnu“ <...> galėtų perduoti žmogiškąją gyvybę“ (KBK 372).

⁵² Pvz., publikuojami šiomis nuostatomis grindžiami šaltiniai mažamečiams: anksčiau kaip pažeidžianti Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą iš prekybos išimta N. Dangvydės knyga „Gintarinė širdis“; vaikams nuo 3 m. skirta R. Greener ir C. Owen knyga „Kaip atsiranda vaikai“, vaikams nuo 5 m. – „Aš bręstu“; GĮBP turinui pritaikyta medžiaga. Žr. Neringa Dangvydė, *Gintarinė širdis* (Vilnius: Lapas, 2025); Rachel Greener ir Clare Owen, *Kaip atsiranda vaikai* (Vilnius: Skaitau nuo gimimo, 2025); Rachel Greener ir Clare Owen, *Aš bręstu* (Vilnius: Skaitau nuo gimimo, 2025).

⁵³ Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“; Advilonienė, „Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos...“, 67.

Krikščioniškojoje antropologijoje laikomasi pozicijos, kad „biologinę lytį (*sex*) ir lyties socialinį-kultūrinį vaidmenį (*gender*) galima skirti, bet ne perskirti“ (AL 56), tad tiek lyties sampratos diferencijavimas, tiek prigimtinės žmogaus galios mylėti atskyrimas nuo prokreacijos⁵⁴ negali tapti šeimos sampratos pagrindu. Dar popiežius Paulius VI enciklikoje *Humanae vitae*⁵⁵ akcentavo vyro ir moters pašaukimą dovanoti pasauliui naują gyvybę (HM 1), o socialiniu konstruktyvizmu grindžiamoje lytiškumo sampratoje meilę išreiškianti (*asmenis jungianti*) ir gyvybę perduodanti (*prokreacinė*) dimensijos yra atskiriamos, todėl kyla šios žmogaus antropologinės prigimties neigimo sąlygotos problemos:

– klaidinantis įsitikinimas, kad lytis yra ne objektyvi duotybė, o socialinis konstruktas⁵⁶, kai ji skaidoma į biologinę (*sex*) ir socialinę (*gender*) lytį bei įvairias jos variacijas (seksualinę orientaciją, lyties raišką⁵⁷, lytinę tapatybę etc.)⁵⁸, per tai formuojama lyčiai neutralios šeimos samprata;

– šis įsitikinimas pasitelkiant lytinio švietimo paradigma grindžiamas programos, ugdymo gaires etc.⁵⁹ įvairiais būdais visuotinai skleidžiamas žiniasklaidoje, viešojoje erdvėje, diegiamas švietimo sistemoje;

– siekiama įstatyminio šios nuostatos kaip neginčijamos, visiems privalomos tiesos įtvirtinimo, jos nepripažįstantiems numatant sankcijas⁶⁰;

⁵⁴ Charles E. Curran, *Themes in Fundamental Moral Theology* (London: Notre Dame, 1997), 178; William E. May, *Sex, Marriage and Chastity: Reflections of a Catholic Layman, Spouse and Parent* (Chicago: Franciscan Herald Press, 1981), 3.

⁵⁵ Paulius VI, Enciklika „*Humanae vitae*“ apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę (1968 07 26), paskelbta 2015 m. liepos 3 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/paulius_vi/enciklikos/humanae-vitae.

⁵⁶ Seidman, *The Social Construction of Sexuality...*; Eberstadt, *Pirmykštis šauksmas*.

⁵⁷ Socialinę lytį (*gender*) ir jos variacijas apibrėžiančiuose šaltiniuose nurodoma, kad lyties raiška atsispindi „aprangoje, verbalinėje ir neverbalinėje kalboje, šukuosenoje ir pan.“ (žr. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, *Lytinė tapatybė ir translytiškumas. Savokų žodynelis*, žiūrėta 2025 m. birželio 28 d., https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2025/04/lytine-tapatybe-ir-translytiskumas_savoku-zodynelis.pdf), taip pat šis terminas nusako, „kaip <...> asmuo išreiškia savo socialinę lytį per fizinę išvaizdą, įskaitant aprangą, šukuosenas, aksesuarus, kosmetiką, <...> manieras, kalbėseną, elgesio modelius, asmenvardžius ir asmeninius kreipinius; <...> gali atitikti arba neatitikti asmens lytinę tapatybę“. Žr. Europos Komisija, *Gairės dėl duomenų rinkimo ir naudojimo LGBTIQ asmenų lygybės tikslais* (Bruselis, 2023), 90, https://commission.europa.eu/document/download/66adbc7e-99cb-4d88-a653-d7fbfba9d7e8_lt?filename=JUST-2023-06229-00-00-LT-TRA-00.pdf.

⁵⁸ *Rainbow resources. Composito papildymas apie seksualumą ir lyčių vaidmenis*, sud. Laura Hallsworth, Amina Lehner, Christine Sudbrock, Enrico Billing & seminaro „Quer Easter 2014“ dalyviai (IFM-SEI, 2014); WHO Regional Office for Europe and BZgA, *Standards for Sexuality Education in Europe* (Federal Centre for Health Education, BZgA, Cologne, 2010), <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Education-in-Europe.pdf>.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo*, 2011 m. gegužės 11 d., 45, 53, 66, 68 str., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=6m4099ke4>.

– kyla *ideologinės kolonizacijos*, kuri „ištrina skirtumus, siekdama visus suvienodinti“ (DI 56⁶¹) grėsmė.

Šie aspektai leidžia *identifikuoti socialiniu konstruktyvizmu grindžiamą šeimos sampratos paradigmą*, įtvirtinančią *lyčiai neutralią mąstyseną, elgseną ir šeimos sampratą* bei *teisinį jos reglamentavimą* (žr. 2 lent.). Jau J. Ratzingeris (popiežius Benediktas XVI) tokiose nuostatose išvėlgė reliatyvizmo diktatūros keliamą grėsmę skatinti abejoti, kad egzistuoja absoliuti ir objektyvi tiesa⁶². Nepaisant to, *gender* pasaulėžiūra pretenduoja į savo pačios neigiamos absoliučios ir objektyvios tiesos monopolį, primedama išplėstą šeimos ir santuokos sampratą ir reikalaujama visuotinio jos pripažinimo⁶³. Pasak popiežiaus Pranciškaus, tai ne tik kelia tapatybės sumaištį (AL 56), bet ir ignoruoja pamatinę antropologinę tiesą apie žmogaus prigimtį ir lytiškumą kaip apimantį visą buvimo vyrų ar moterimi tikrovę visuose asmens egzistencijos lygmenyse. Krikščioniškojoje antropologijoje „šis pamatinis skirtingumas yra ne tik didžiausias <...>, bet ir gražiausias bei galingiausias: vyro ir moters poroje jis pasiekia nuostabią abipusiškumą ir taip kildina mus nepaliaujamai žavintį stebuklą – kaip į pasaulį ateina naujos žmogiškos būtybės“ (DI 58). Todėl pagal krikščioniškąją sampratą šeima ir santuoka siejama su vyro ir moters skirtingumu ir papildomumu, turinčiais glaudų egzistencinį ir psichologinį ryšį tarp meilę išreiškiančios (*asmenis jungiančios*) ir gyvybę perduodančios (*prokreacinės*) dimensijų, apimančiais lygiavertį vyro ir moters orumą, reikšmingus lytiškumo skirtumus, sinerginę jų sąveiką ir vaisingumą⁶⁴. Čia *prigimtinės šeimos samprata* grindžiama prigimtimi, binarine lyties samprata, vyro ir moters santuoka ar kitu susitarimu, jų skirtingumu ir papildomumu bei iš to kylančia prokreacija kaip visuomenės tęstinumo pagrindu ir garantu. Remiantis *konstruktyvistine prieiga* yra priešingai: šeimos samprata atsiejama nuo prigimties, vyro ir moters skirtingumo, papildomumo ir prokreacijos, šeima yra grindžiama nebinarine lyties samprata (lyčių įvairove), tos pačios lyties asmenų porų santykius prilyginant vyro ir moters santykiams. Remiantis aptartomis išvalgomis skirtini šeimos sampratos tyrimo kriterijai, įgalinantys identifikuoti, kokią šeimos sampratą – *prigimtinę* ar *lyčiai neutralią* – remia visuomenė (žr. 2 lent.).

⁶¹ Tikėjimo mokymo dikasterija, *Deklaracija „Dignitas infinita“ dėl žmogaus orumo* (2024 03 25), paskelbta 2024 m. balandžio 29 d., <https://lvk.lcn.lt/naujienos/572>.

⁶² Joseph Cardinal Ratzinger, *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions* (Ignatius Press, 2004).

⁶³ *Europos Tarybos konvencija dėl...*, 45, 53, 66, 68 str.

⁶⁴ Advilonienė, „Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos...“, 70.

2 lentelė. Šeimos sampratos paradigmos identifikavimo kriterijai⁶⁵

ŠEIMOS SAMPRATOS IDENTIFIKAVIMO KRITERIJAI	
PRIGIMTINĖ ŠEIMA	LYČIAI NEUTRALI ŠEIMA
I. Laikysena lyties ir šeimos sampratos klausimu⁶⁶	
Prigimtimi grindžiama <i>binarinė</i> (vyro ir moters) lyties samprata. Monogaminė vyro ir moters santuoka ar kitu būdu įtvirtinti ilgalaikiai įsipareigojimai.	Socialiniu konstruktyvizmu grindžiama <i>nebinarinė</i> (įvairi) lyties samprata. Lyčiai neutrali partnerystė / šeima.
II. Laikysena tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinio reguliavimo klausimu⁶⁷	
Teisiniai sprendimai <i>neprilyginant</i> tos pačios lyties asmenų porų santykių <i>šeiminiam</i> santykiams.	Teisiniai sprendimai <i>pripažįstant</i> tos pačios lyties asmenų poroms <i>šeimos statusą</i> .
III. Laikysena tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimo klausimu	
Tos pačios lyties asmenų porų santykiai <i>nenormalizuojami</i> (<i>nepripažįstamas</i> šeimos statusas ir tapatumas vyro ir moters santykiams).	Tos pačios lyties asmenų porų santykiai <i>normalizuojami</i> (<i>pripažįstamas</i> šeimos statusas ir tapatumas vyro ir moters santykiams).

⁶⁵ Sudaryta autorės. *Prigimtinių šeimos identifikavimo kriterijai* grindžiami Katalikų Bažnyčios mokymu (KBK, *Amoris Laetitia*, Popiežiškosios šeimos tarybos dokumentais), LR teisės aktais (LR Konstitucija, LR ŠSI), moksliniais šaltiniais (B. Obelenienės, V. Sinicos, Ž. Advilonienės publikacijomis). *Lyčiai neutralios šeimos sampratos identifikavimo kriterijai* grindžiami socialinės lyties (*gender*), lyčių teisių, įvairovės, santykių įvairovės ir kt. seksualumo ugdymo principais, patvirtintais Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos, UNESCO dokumentuose, moksliniuose šaltiniuose (apie juos rašo B. Obelenienė, V. Sinica). Plačiau žr. Advilonienė, „Lytinio švietimo nuostatų...“, 48; Pranciškus, *Amoris Laetitia*, 56; Popiežiškoji šeimos taryba, „Šeima, santuoka ir *de facto*...“, 9; Lietuvos Respublikos Konstitucija, 38–39 str.; Lietuvos Respublikos Seimas, *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas*, preambulė; Obelenienė, „Paslėptos terminologinės slinkties...“, 177; Vytautas Sinica, „Visuomenės požiūris į mokymą apie lytiškumą“, *Soter* 80 (108) (2021): 39, [https://doi.org/10.7220/2335-8785.80\(108\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.80(108).3); International Planned Parenthood Federation, *IPPF Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE)* (London: PPF Adolescents Team, 2010), 7, https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf; UNESCO, *International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach* (Unesco, 2018), 16–17, 28–30, <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ITGSE.pdf>.

⁶⁶ Papildomas šeimos sampratos identifikavimo kriterijus – laikysena LR KT nutarimo dėl partnerystės instituto klausimu: nepritarimas KT šeimos sampratos išaiškinimui (*prigimtinių šeimos samprata*) ar pritarimas jam (*lyčiai neutrali šeimos samprata*). Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso...*

⁶⁷ Papildomai tirta laikysena LR KT įpareigojimo Seimui dėl partnerystės instituto klausimu: nepritarimas KT nurodytu būdu sureguliuoti partnerystę (*prigimtinių šeimos samprata*) ar pritarimas (*lyčiai neutralios šeimos samprata*). Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso...*

Šeimos sampratos visuomenėje dinamika 2018–2025 m.

Ankstesniame skyriuje aptarti šeimos sampratos paradigmos identifikavimo kriterijai leidžia nustatyti, kokią šeimos sampratą – prigimtinę ar plečiamą, lyčiai neutralią – remia visuomenė. Tam naudojami reprezentatyvių tyrimų, atskleidžiančių Lietuvos gyventojų požiūrį, duomenys: nuomonės ir rinkos tyrimų centro *Vilmorus* (2018 m.⁶⁸; 2022 m.⁶⁹; 2023 m.⁷⁰; 2024 m.⁷¹; 2025 m.⁷²), bendros Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkos ir nuomonės tyrimų kompanijos *Baltijos tyrimai* (2021 m.⁷³, 2025 m.⁷⁴), tarptautinės rinkos

⁶⁸ Tyrimas atliktas 2018 m. (N-1000). Taikyta daugiapakopė tikimybinė respondentų atranka, tyrimo paklaida – 3,1 proc. Žr. Sinica, „Visuomenės požiūris į mokymą...“, 31–51.

⁶⁹ Duomenims analizuoti pasirinkti du 2022 m. tyrimai: 1) 2022 m. kovo 10–19 d., N-1005, akivaizdinis interviu ir interviu telefonu. Taikyta tikimybinė atranka išlaikant proporcijas pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietą, žr. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Visuomenės nuomonė apie Partnerystės įstatymą. Partnerystės įstatymo svarstymas LR Seime, kai dėl karo yra paskelbta nepaprastoji padėtis* (Vilnius, 2022), <https://laisvavisuomene.lt/lietuvas-gyventoju-nuomoniui-apklausa/>; 2) 2022 m. birželio 9–18 d., N-1003, akivaizdinis interviu ir interviu telefonu; tikimybinė atranka, žr. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Civilinės sąjungos įstatymo projekto vertinimas* (Vilnius, 2022), <https://laisvavisuomene.lt/lietuvas-gyventoju-nuomones-apklausa-del-civilines-sajungos-istatymo/>.

⁷⁰ 2023 m. atlikti du tyrimai: 1) 2023 m. spalio 12–21 d., N-1001, akivaizdinis interviu ir interviu telefonu; tikimybinė atranka išlaikant įprastas populiacijos proporcijas, paklaida 3,1 proc. Žr. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Lytiškumo ugdymo turinys mokyklose* (Vilnius, 2023), <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklausa-del-lytiskumo-ugdymo-turinio-mokyklose/>; 2) 2023 m. vasario 9–18 d., N-1003, akivaizdinis interviu ir interviu telefonu; tikimybinė atranka išlaikant įprastas populiacijos proporcijas, žr. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Civilinės sąjungos ir Artimo ryšio įstatymo projektų vertinimas* (Vilnius, 2023), <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklausa-civilines-sajungos-ir-artimojo-ryσιο-istatymu-projektu-klausimais/>.

⁷¹ Tyrimas atliktas 2024 m. rugsėjo 13–21 d., N-1000, akivaizdinis interviu, tikimybinė atranka išlaikant proporcijas pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietą. Žr. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Visuomenės pozicija šeimos sampratos, homoseksualių porų santykių teisinio reguliavimo, nepilnamečių požiūrio į homoseksualių santykių formavimo mokyklose klausimais* (Vilnius, 2024), <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklausa-seimos-sampratos-homoseksualių-porų-santykių-teisinio-reguliavimo-klausimais/>.

⁷² Remiamasi dviem 2025 m. tyrimais: 1) 2025 gegužės 2–12 d., N-1000. Tikimybinė atranka išlaikant proporcijas pagal įprastus sociodemografinius kriterijus, paklaida 3,1 proc. Žr. Vilmantas Venckūnas, *Apklausa: didesnė dalis visuomenės nepalankiai vertina KT sprendimą dėl partnerystės*, LRT, paskelbta 2025 m. gegužės 21 d., https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2569055/apklausa-didesne-dalis-visuomenes-nepalankiai-vertina-kt-sprendima-del-partnerystes?srsltid=AfmBOor3ioRKGPS8c0-5KLUFd1iKl_FNWxoOPV8p-JGEWdTYOcJup; 2) 2025 vasario 14–23 d., N-1000, akivaizdinis interviu; tikimybinė atranka išlaikant įprastas populiacijos proporcijas. Žr. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Baimė išsakyti savo nuomonę* (Vilnius, 2025), <https://krikscioniuprofesajunga.lt/wp-content/uploads/2025/03/2025-02-Visuomenes-apklausa-apie-baime-issakyti-savo-nuomone.pdf>.

⁷³ Tyrimas atliktas 2021 m. sausio 15–19 d., N-529, apklausos internetu (CAWI) būdu. Respondentų atrankoje išlaikytos proporcijos pagal lytį, amžių, gyvenamąją vietą; paklaida neviršija 4,4 proc. Žr. *Lietuvos gyventojų nuomonių apklausa* (Vilnius: Baltijos tyrimai, 2021), <https://laisvavisuomene.lt/laisvavisuomene-lt-gyventoju-nuomoniui-apklausa/>.

⁷⁴ Tyrimas atliktas 2025 m. gegužės 23 – birželio 5 d., N-1022, akivaizdinis interviu išlaikant įprastas šalies gyventojų proporcijas, paklaida 3,1 proc. Žr. *Lietuvos gyventojų apklausa* (Vilnius: Baltijos tyrimai, 2025), <http://laisvavisuomene.lt/wp-content/uploads/2025/06/Apklausos-rezultatai.pdf>.

tyrimų duomenų rinkėjos *Norstat* (2021 m.⁷⁵). Dalyje tyrimų pakartoti identiški ar panašūs klausimai įgalino visuomenės nuomonės dinamikos stebėseną ir analizę pagal šiuos aspektus:

1) *paramą vyro ir moters kuriamai prigimtinei* (binarinė lyčių sistema) *ar lyčiai neutraliai* (nebinarinė lyčių įvairovės sistema) *šeimos sampratai*; šeimos sampratos vertinimą pagal LR Konstituciją (2021, 2024, 2025 m.);

2) *poziciją tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinio reglamentavimo klausimu*: paramą lyčiai neutralios partnerystės / civilinės sąjungos institutui ar kitiems reguliavimo būdams (2022, 2023, 2024 m.);

3) *LR KT nutarimo dėl partnerystės instituto vertinimą*: pritariama ar nepritariama išplėtam šeimos sampratos išaiškinimui ir įpareigojimui KT nurodytu būdu reglamentuoti lyčiai neutralios partnerystės klausimą (2025 m.);

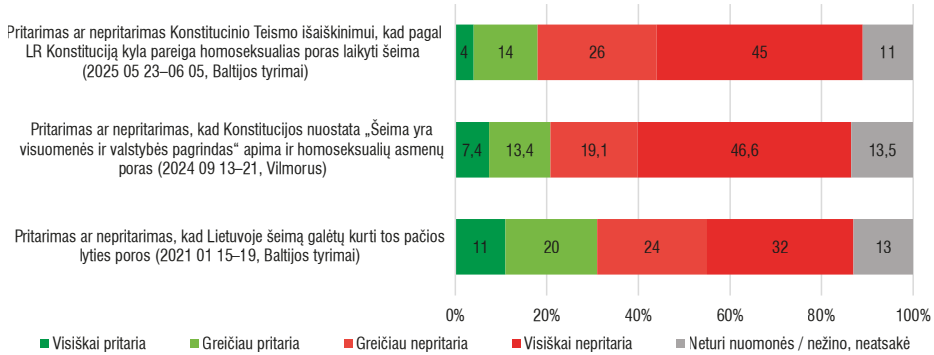
4) *poziciją tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimo klausimu* (2018, 2023, 2024 m.).

1. Šeimos sampratos pamatas: prigimtis ar socialinis konstruktas?

Analizuojant šį aspektą naudojamosi 2021 m. (N-529) ir 2025 m. (N-1022) *Baltijos tyrimų* bei 2024 m. (N-1000) ir 2025 m. (N-1000) *Vilmorus* tyrimų duomenimis. Lyginamosios duomenų analizės rezultatai atskleidė, kad *skirtingais kriterijais ir skirtingame kontekste* (iki LR KT išaiškinimo dėl partnerystės instituto 2021 m. ir 2024 m. bei po jo paskelbimo 2025 m.) gvildenant visuomenės nuomonės apie šeimos sampratą dinamiką aiškėja *tvirta gyventojų parama prigimtinei šeimai ir augantis negatyvus bandymų plėsti jos sampratą vertinimas*. Tyrimų duomenys rodo, kad *prigimtinės šeimos sampratos dekonstravimui nuosekliai nepritariama*: nuo neigiamo požiūrio į šeimos kūrimą tarp tos pačios lyties asmenų išreiškimo 2021 m. (pritarė 31 proc., nepritarė 56 proc.) iki LR KT nuosprendžio, kad šeima apima ir tos pačios lyties asmenų poras, atmetimo 2025 m. (nutarimui pritarė 18 proc., nepritarė 71 proc.). Taigi, per ketverius metus *nepritarimas šeimos sampratos transformavimui jos plėtimo linkme išaugo* 15 procentinių punktų – nuo 56 proc. iki 71 proc. – pritarimo jam mažėjimo sąskaita (krito 13 procentų, nuo 31 proc. iki 18 proc.), neturinčių nuomonės daliai iš esmės nekintant, svyruojant tarp 11–13,5 proc. (žr. 1 pav.). Nors tyrimuose buvo pateikti kiek skirtingi klausimai, visais atvejais gilintasi į tai, kokios pozicijos visuomenė laikosi prigimtinės šeimos sampratos ir galimo jos plėtimo klausimu. *Ypač ryškiai* pastaruosius dvejus metus *išreiškiamas kraštutinis visiškasis nepritarimas šeimos sampratos plėtimui* (46,6 proc. 2024 m. ir 45 proc. 2025 m.) paraleliai beveik tris kartus sumažėjus visiškam pritarimui, nuo 11 proc. (2021 m.) iki 4 proc. (2025 m., žr. 1 pav.). Tai rodo,

⁷⁵ Tyrimas atliktas 2021 m. sausio 20–26 d., N-1000, WEB apklausa – internetinis omnibusas, tikimybinė atranka išlaikant proporcijas pagal lytį, amžių, gyvenamąją vietą, apskritį, paklaida 3,1 proc. Žr. *Lietuvos gyventojų nuomonių apklausa. Tyrimo rezultatai* (Vilnius: Norstat, 2021), <https://laisvavisuomene.lt/laisvavisuomene-lt-gyventoju-nuomoniui-apklausa/>.

kad visuomenė nemano, jog LR Konstitucijoje pateikiama šeimos samprata apima ir tos pačios lyties asmenų poras: nuo 2021 m. iki 2025 m. matomas įvairiais aspektais intensyvėjantis negatyvus bandymų plėsti šeimos sampratą vertinimas.

1 pav. Pritarimas ar nepritarimas galimam šeimos sampratos plėtimui, įtraukiant ir tos pačios lyties asmenų poras, proc. (2021 m., N-529 ir 2025 m., N-1022, Baltijos tyrimai; 2024 m., N-1000, Vilmorus)⁷⁶

Kita vertus, 2025 m. apklausa patvirtino 2024 m. tyrimo duomenis: per mažiau nei metus visuomenės pozicija dėl konstitucinės šeimos sampratos dekonstravimo tapo neigiamesnė – nepritarimas, kad LR Konstitucijoje pateikiama šeimos samprata apima ir tos pačios lyties asmenų poras, peržengiant statistinės paklaidos ribas augo 5,3 procentais, nuo 65,7 proc. iki 71 proc. Iš jų itin (nuo 19,1 proc. iki 26 proc.) daugėjo greičiau nepritariančiųjų, visiškai nepritariančiųjų dalis liko stabili (46,6 proc. 2024 m., 45 proc. 2025 m.), nežymiai mažėjo pritariančiųjų (nuo 20,8 proc. iki 18 proc.) ir neturinčiųjų nuomonės skaičius (nuo 13,5 proc. iki 11 proc., žr. 1 pav.). Tai rodo, kad visuomenė nuosekliai remia prigimtinę šeimą ir prieštarauja jos sampratos plėtimui – jei 2024 m. šeimos sampratos dekonstravimą rėmė penktadalis (20,8 proc., iš jų visiškai pritarė vos 7,4 proc.), o nepalaukė du trečdaliai (65,7 proc., iš jų 46,6 proc. visiškai nepritare), tai 2025 m. žymiai išaugo nepritarimas tos pačios lyties asmenų poras apimančiai šeimos sampratai: jį išreiškė 71 proc. (iš jų 45 proc. visiškai nepritare), pritarė mažiau nei penktadalis – 18 proc. (visiškai pritarė vos 4 proc.), nuomonės neišsakė kas devintas (11 proc., žr. 1 pav.). Įdomus ir kitu pjūviu visuomenės požiūrį į šeimos sampratos plėtimą atskleidęs faktas: 2025 m. tyrime apie baimę darbo aplinkoje išsakyti savo poziciją vos 8,5 proc. teigė pritariančios tos pačios lyties asmenų porų vadinimui šeima (žr. 2 pav.). Tai dar vienu aspektu patvirtino visuomenės nepritaringumą šeimos sampratos dekonstitucionalizacijai ir visuomenės paramos tokiam procesui mažėjimo tendenciją.

⁷⁶ Lietuvos gyventojų apklausa..., 6; Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, Visuomenės pozicija šeimos..., 6; Lietuvos gyventojų nuomonių apklausa..., 11.

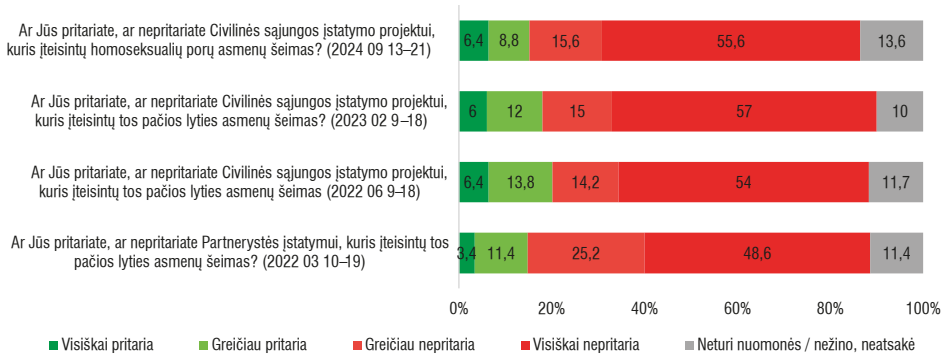
2 pav. Pasiskirstymas pagal baimę darbo aplinkoje išsakyti poziciją homoseksualių porų vadinimo šeima klausimu, proc. (2025 m., N-1000, Vilmorus⁷⁷)

Lyginamoji 2021–2025 m. reprezentatyvių tyrimų duomenų analizė patvirtina, kad pagal laikysenos šeimos sampratos klausimu kriterijų visuomenės nuomonė atitinka prigimtines šeimos sampratos paradigmą: apklaustieji visuomenės ir valstybės pamatu laiko binarine vyro ir moters sąveika grindžiamą šeimą ir atmeta pagal socialinio konstruktyvizmo nuostatas formuojamą nebinarinės (lyčiai neutralios, įvairios) šeimos, apimančios ir tos pačios lyties asmenų poras, sampratą (žr. 2 lent.).

2. Tos pačios lyties asmenų porų santykių reglamentavimas: praktinių klausimų sprendimas ar šeimos statusas?

Visuomenės parama prigimtinėi šeimai išreikšta pateikiant nuomonę tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinio reglamentavimo klausimu. Šio aspekto analizei pasitelkti 2022 m. (N-1005; N-1003), 2023 m. (N-1003) ir 2024 m. (N-1000) Vilmorus tyrimų duomenys. Retrospektyvi lyginamoji duomenų analizė parodė nuoseklų visuomenės paramos Civilinės sąjungos įstatymo projektui mažėjimą: palankus jos vertinimas krito nuo penktadalio (20,2 proc., 2022 m.) iki septintadalio (15,2 proc., 2024 m.), paraleliai nuo 68,2 proc. iki 71,2 proc. didėjant nepritariančiųjų skaičiui (žr. 3 pav.). Pirmasis, 2022 m. Seime pristatytas lyčiai neutralios Partnerystės įstatymo projektas, vertintas dar negatyviau: jį rėmė kiek daugiau nei septintadalis (14,8 proc., iš jų visiškai pritarė vos 3,4 proc.), atmetė trys ketvirtadaliai (73,8 proc., iš jų visiškai nepritarė 48,6 proc.). Naujausiame 2024 m. tyrime vertinant Civilinės sąjungos įstatymo projektą ypač išsiskyrė kraštutinės – visiško pritarimo (6,4 proc.) ir visiško nepritarimo (55,6 proc.) – pozicijos (žr. 3 pav.), patvirtinančios visuomenės paramą prigimtinėi šeimai ir prieštaravimą jos sampratos plėtimui.

⁷⁷ Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Baimė išsakyti savo...*, 10.

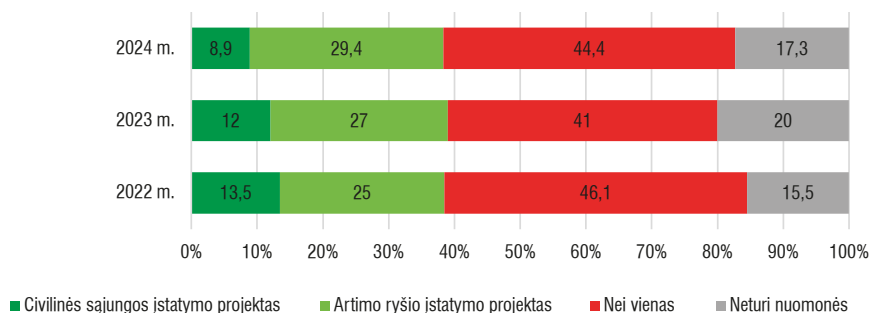

3 pav. Pritarimas ar nepritarimas Partnerystės / Civilinės sąjungos įstatymo projektams, kurie įteisintų tos pačios lyties asmenų šeimas, proc.

(2024 m., N-1000; 2023 m., N-1022; 2022 m., N-1003; 2022 m., N-1005, Vilmorus)⁷⁸

Dar vienas aspektas analizuojant visuomenės poziciją tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinio reguliavimo klausimu – pritarimas ar nepritarimas skirtingiems jo būdams tiriant paramą Civilinės sąjungos ir Artimo ryšio įstatymų projektams. Tam pasitelkti 2022 m. (N-1003), 2023 m. (N-1003) ir 2024 m. (N-1000) *Vilmorus* tyrimų duomenys. Lyginamoji gautų rezultatų analizė atskleidė, kad nuo 2022 iki 2024 m. nežymiai, peržengiant statistinės paklaidos ribas (nuo 25 proc. iki 29,4 proc.) augo parama Artimo ryšio projektui ir menko Civilinės sąjungos įstatymo projekto palaikymas (krito nuo 13,5 proc. iki 8,9 proc.), neremiančių nei vieno projekto (nuo 46,1 proc. iki 44,4 proc.) ir neturinčių nuomonės (nuo 15,5 proc. iki 17,3 proc., žr. 4 pav.) daliai iš esmės nekintant. Tai rodo, kad *visuomenė labiau remia šeimos sampratos netransformuojantį ir tos pačios lyties asmenų porų santykių su šeima netapatinantį įstatymo projektą*. Remiantis tuo tikėtina ir didesnė visuomenės parama Artimo ryšio projekto nuostatas atitinkančiam tos pačios lyties asmenų porų santykių reglamentavimo būdai, nei LR KT nutarime dėl partnerystės instituto nurodytam visuomenės paramos neturinčiam lyčiai neutralios Civilinės sąjungos įstatymo projektui.

⁷⁸ Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Visuomenės pozicija šeimos sampratos...*, 18; Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Civilinės sąjungos ir Artimo...*, 6; Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Civilinės sąjungos įstatymo...*, 6; Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Visuomenės nuomonė apie Partnerystės...*, 6.

4 pav. Pritarimas ar nepritarimas Civilinės sąjungos ir Artimo ryšio įstatymų projektams, proc. (2024 m., N-1000; 2023 m., N-1003; 2022 m., N-1003, Vilmorus)⁷⁹

Remiantis lyginamąja 2022–2025 m. tyrimų duomenų analize *įvairiais pjūviais* matomas visuomenės nepritarimas tos pačios lyties asmenų porų reglamentavimui pagal lyčiai neutralios partnerystės ar civilinės sąjungos nuostatas ir parama šeimos sampratos netransformuojančiam teisiniam šio klausimo reglamentavimo būdui: 2024 m. tyrimo rezultatai atskleidė itin menką paramą Civilinės sąjungos įstatymui (vos 8,9 proc.) lyginant su daugiau nei tris kartus palankesniu Artimo ryšio projekto vertinimu (29,4 proc., žr. 4 pav.). Taigi, ir *pagal laikysenos tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinio reglamentavimo kriterijų visuomenės pozicija atitinka prigimtinės šeimos sampratos paradigmą* (žr. 2 lent.).

3. Konstitucinio Teismo išaiškinimo dėl šeimos sampratos ir partnerystės reglamentavimo vertinimas

Identifikuojant visuomenės remiamos šeimos sampratos paradigmą remtasi dar vienu kriterijumi – 2025 m. balandžio 17 d. LR KT nutarimo dėl partnerystės instituto⁸⁰ vertinimu. Šio aspekto analizei pasitelkti du jau po minėto nutarimo pavišinio vykdymo tyrimai: 2025 m. (N-1022, *Baltijos tyrimai*)⁸¹ tyrimas dėl šeimos sampratos plėtimo ir

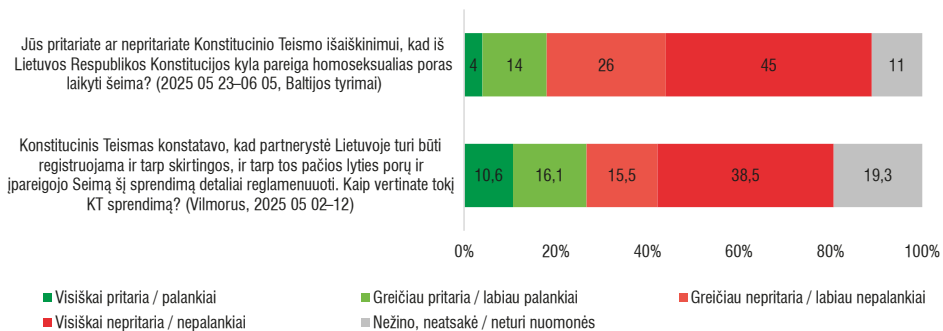
⁷⁹ Ibid., 15; Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Civilinės sąjungos ir Artimo...*, 9; Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Civilinės sąjungos įstatymo...*, 9.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo...*

⁸¹ Tiriant visuomenės požiūrį į plečiamą šeimos sampratą 2025 04 17 LR KT nutarime dėl partnerystės, respondentams pateiktas klausimas: „Jūs pritariate ar nepritariate Konstitucinio Teismo išaiškinimui, kad iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kyla pareiga homoseksualias poras laikyti šeima?“. Žr. *Lietuvos gyventojų apklausa...*, 6.

2025 m. (N-1000, *Vilmorus*⁸²) – dėl įpareigojimo Seimui skirtingos ir tos pačios lyties asmenų porų santykius reglamentuoti KT nurodytu būdu.

Baltijos tyrimų apklausos dėl šeimos sampratos rezultatai parodė ne tik *aiškų visuomenės nepritimą LR KT išaiškinimui, kad iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos kyla pareiga homoseksualias poras laikyti šeima*, bet ir atskleidė *nepritimą lyčiai neutralios šeimos sampratos įteisinimui*. Tokios pozicijos laikosi 71 proc. (iš jų 45 proc. visiškai nepritaria), paramą išreiškia mažiau nei penktadalis, 18 proc. (visiškai pritaria tik 4 proc.), kas devintas nuomonės neišsakė (11 proc., žr. 5 pav.). Tai patvirtina *Vilmorus* tyrimo rezultatus: LR KT įpareigojimą Seimui reglamentuoti partnerystę KT nurodytu būdu, įtvirtinant tos pačios lyties asmenų porų šeimos statusą, daugiau ar mažiau palankiai vertina tik ketvirtadalis (26,7 proc.), dvigubai dažniau jis vertintas nepalankiai – daugiau nei pusė jam nepritaria (54 proc.), penktadalis (19,3 proc.) nuomonės neturi (žr. 5 pav.).

5 pav. Visuomenės pozicija skirtingais aspektais vertinant LR KT nutarimą dėl partnerystės instituto, proc. (2025 m., N-1000, *Vilmorus*; 2025 m., N-1022, *Baltijos tyrimai*)⁸³

Lyginant *Baltijos tyrimų* ir *Vilmorus* apklausų duomenis, leidusius skirtingu aspektu identifikuoti visuomenės nuomonę apie LR KT išaiškinimą dėl partnerystės instituto, nustatyta tendencija, kad apklaustieji vis dažniau turi aiškesnę poziciją. Tikėtina, kad *kuo labiau retrospektyviai, numatant galimas tolimesnes pasekmes, įsisąmoninamas KT nutarimo faktas ir turinys bei iš to kylantys įpareigojimai Seimui ir visuomenei, tuo aiškesnė pozicija priimama: mažėja neturinčiųjų nuomonės skaičius* (nuo 19,3 proc. iki 11 proc.), *daugėja nepritariančiųjų* (nuo 54 proc. iki 71 proc.), *menksta pritariančiųjų dalis* (nuo 26,7 proc. iki 18 proc., žr. 5 pav.). Panašu, kad *nepritariančiųjų*

⁸² 2025 m. gegužės 2–12 d. *Vilmorus* tyrime dėl įpareigojimo Seimui reglamentuoti partnerystės klausimą KT nurodytu būdu pateiktas klausimas: „Konstitucinis Teismas konstatavo, kad partnerystė Lietuvoje turi būti registruojama ir tarp skirtingos, ir tarp tos pačios lyties porų, ir įpareigojo Seimą šį sprendimą detaliai sureglamentuoti. Kaip vertinate tokį Konstitucinio Teismo sprendimą?“ Žr. Venckūnas, *Apklausa: didesnė dalis...*

⁸³ *Ibid*; Lietuvos gyventojų apklausa..., 6.

dalies augimą sąlygojo neutralią ir teigiamą poziciją aptariamais klausimais pakeitusiųjų dalis. Taigi, ir šis tyrimo apie visuomenės poziciją šeimos sampratos klausimu aspektas atskleidė *tvirtą paramą prigimtinėi šeimai*: visuomenė negatyviai vertina LR KT nutarimą dėl išplėtos konstitucinės šeimos sampratos ir nurodymą Seimui dėl lyčiai neutralios partnerystės teisinio reglamentavimo įteisinant šeimos statusą tos pačios lyties asmenų poroms.

4. Tos pačios lyties asmenų porų santykių (ne)normalizavimas

Šį šeimos sampratos identifikavimo aspektą galima sieti ne tik su siekiu teisiniame lygmenyje *dekonstruoti prigimtine šeimos sampratą*, bet ir su bandymu *transformuoti visuomenės sąmonę*. Šio kriterijaus analizei remtasi 2018 m. (N-1000), 2023 m. (N-1001) ir 2024 m. (N-1000) *Vilmorus* empiriniais tyrimais, taip pat Eurobarometro 535 (N-1005)⁸⁴ duomenimis. Lyginamoji minėtų tyrimų rezultatų analizė atskleidė aiškiai išreikštą visuomenės poziciją: ji nusiteikusi *prieš nuostatos apie homoseksualių asmenų santykių tapatumo vyro ir moters santykiams formavimą mokyklose*. Nuo 2018 m. iki 2024 m. fiksuojama, kad išlieka tvirtas visuomenės lūkestis, jog nepilnamečiams būtų formuojama prigimtinių, o ne lyčiai neutralios šeimos samprata: per metus nuo GĮBP įgyvendinimo pradžios mokyklose⁸⁵ pastebimai (nuo 68,2 proc. iki 76,6 proc.) išaugo nepritarimas nuostatos, kad tos pačios lyties asmenų santykiai yra tapatūs vyro ir moters santykiams, formavimui mokyklose, mažėjo ją palaikančiųjų (nuo 15,9 proc. iki 11,9 proc.) ir neturinčiųjų nuomonės (nuo 15,9 proc. iki 11,5 proc.) dalis. Nuo 2018 m. iki 2024 m. nepritarimas tokios nuostatos formavimui augo dar ryškiau – nuo 63,8 proc. iki 76,6 proc. (žr. 6 pav.). Aiškesnės pozicijos prisiėmimo tendencija rodo *atvirkštinį ryšį* tarp didėjančio visuomenei daromo spaudimo šeimos sampratos plėtimo klausimu ir jos požiūrio: *pastangos įvairiais būdais transformuoti šeimos sampratą sąlygoja aiškesnės visuomenės pozicijos prisiėmimą*. Šią prielaidą patvirtina ir tai, kad iki GĮBP starto Lietuvos mokyklose, ES šalyse vykdytas Eurobarometro 535 tyrimas⁸⁶ rodė, jog visuomenė neprieštarauja, kad mokyklose būtų pateikiama informacija apie seksualinių orientacijų ir kelių lyčių tapatybių egzistavimą (su tuo sutiko 54 proc., nesutiko 41 proc. Lietuvos gyventojų⁸⁷). Tai rodo, kad visuomenė iki socialiniu konstruktyvizmu grindžiamo GĮBP lytiškumo ugdymo turinio diegimo mokyklose nebuvo visiškai priešiška įvairios su šiais klausimais susijusios informacijos teikimui. Vis dėlto, nors kiek daugiau nei pusė (54 proc.) gyventojų tam neprieštaravo, jie nepritarė tam, kad dėl informacijos sklaidos būtų formuojamos atitinkamos nepilnamečių nuostatos

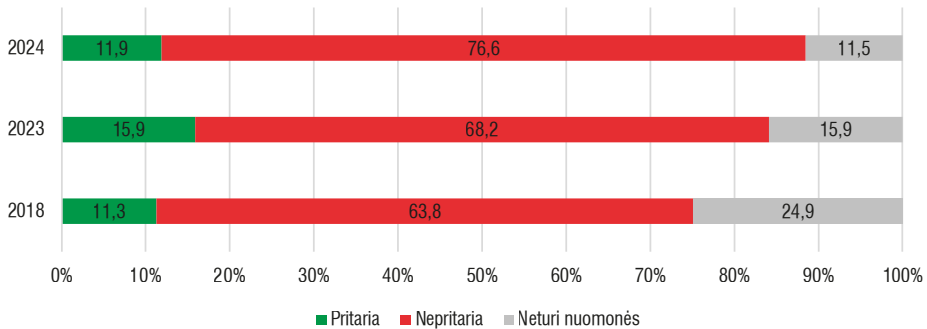
⁸⁴ Tyrimas vykdytas 2023 m. balandžio 13 d. – gegužės 1 d. Europos Sąjungos šalyse (N-26 399 (ES); N-1005 (Lietuva)) tiesioginio interviu būdu. Žr. Europos Komisija, *Specialusis Eurobarometras 535. Diskriminacija Europos Sąjungoje* (2023), 4, <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=90243>.

⁸⁵ GĮBP Lietuvos mokyklose imta diegti nuo 2023 m. rugsėjo 1 d.

⁸⁶ *Ibid.*, 4.

⁸⁷ *Ibid.*, 4.

ir elgsena: nuo 2018 m. (63,9 proc.) iki 2024 m. (76,6 proc.) nepritarimas tam išaugo 12,8 proc. (žr. 6 pav.). Tai leidžia kelti prielaidą, kad dėl to, jog visuomenė neremia gana agresyvaus socialiniu konstruktyvizmu grindžiamo lytiškumo ugdymo turinio diegimo mokyklose, ji buvo įjautrinta dėl svarbių vertybinių-pasaulėžiūrinių klausimų ir dėl to lyčiai neutralios šeimos sampratos ir atitinkamos nuostatos formavimas nepilnamečiams buvo vertinamas negatyviau. Tai rodo, kad visuomenė nepritaria ne tik tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimui, bet ir nuostatos apie jų tapatumo heteroseksualiems santykiams formavimui nepilnamečiams, tad pagal *laikysenos tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimo klausimu kriterijų išryškėjo visuomenės parama krikščioniškosios antropologijos principais grindžiamai prigimtinei šeimos sampratai, kylančiai iš vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo, atmetant plečiamą jos sampratą kaip nenorminę.*

6 pav. Požiūrio į nuostatos, kad homoseksualūs santykiai tapatūs vyro ir moters santykiams, ugdymą mokyklose kaita 2018–2024 m., proc. (2024 m., N-1000; 2023 m., N-1001; 2018 m., N-1000, Vilmorus)⁸⁸

Apibendrinant galima teigti, kad lyginamoji 2018–2025 m. tyrimų duomenų analizė atskleidė aiškiai išreikštą visuomenės nepritarimą: 1) *lyčiai neutraliai šeimos sampratai*, apimančiai ir tos pačios lyties asmenų poras; 2) *teisiniams sprendimams, plečiantiems šeimos sampratą, ją dekonstruojantiems* ir siekiantiems tos pačios lyties asmenų poroms suteikti šeimos statusą, KT nurodytu būdu reglamentuojant lyčiai neutralios partnerystės institutą; 3) *tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimui* ir tokios nuostatos formavimui nepilnamečiams. Tai rodo, kad pagal visus šeimos sampratos identifikavimo kriterijus (žr. 2 lent.) visuomenė *remia prigimtinę šeimą* ir *atmeta įvairias jos sampratos plėtimo variacijas*. Tyrimų metu gauti duomenys *patvirtino keltą prielaidą, kad intensyvėjant pastangoms plėsti šeimos sampratą visuomenės palankumas vyro ir moters skirtingumu ir papildomumu grindžiamai prigimtiniai šeimai auga mažėjant neturinčiųjų šiuo klausimu aiškios pozicijos daliai.*

⁸⁸ Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“, *Visuomenės pozicija šeimos sampratos...*, 20; Advilonienė, „Lytinio švietimo nuostatų Gyvenimo...“, 53; Sinica, „Visuomenės požiūris į mokymą...“, 31–51.

Išvados

1. Pamatinių šeimos sampratos aspektų analizė atskleidė glaudžias sąsajas tarp LR teisėje įtvirtintos ir Katalikų Bažnyčios mokyme plėtojamos prigimtinės šeimos sampratos, grindžiamos krikščioniškosios antropologijos principais: šeima yra prigimtinė, kylanti iš vyro ir moters skirtingumo ir papildomumo, saistoma motinystės, tėvystės, vaikystės, globos ir (ar) kraujo ryšiais, kuriama ir įtvirtinama laisvu vyro ir moters susitarimu. Ji matoma kaip visuomenės ir valstybės pagrindas, todėl yra jos saugoma ir globojama, joje įtvirtinamas vyro ir moters lygiavertiškumas, tėvų sąžinės laisvė ir teisė ugdyti ir auklėti savo vaikus pagal šeimos moralinius, religinius ir kitus įsitikinimus. Vis dėlto postmodernistinėje visuomenėje vis labiau eliminuojant krikščioniškosios antropologijos principus siekiama ne tik įtvirtinti takoskyrą tarp biologinės (*sex*) ir socialinės (*gender*) lyties, bet ir dekonstruoti prigimtinės šeimos sampratą, grindžiamą santuokos institutu, vyro ir moters skirtingumu ir papildomumu, kraujo, giminystės ar įvaikinimo ryšiais. Tai sukelia paradigminių lyties ir šeimos sampratos lūžį, takoskyrą tarp visuomenėje nusistovėjusios pasaulėžiūros ir tradicijų bei konstruktyvistinės mąstysenos, siekiančios šeimos statuso pripažinimo tos pačios lyties asmenų poroms, atsiejant šeimos sampratą nuo žmogiškosios prigimties, binarinio vyro ir moters skirtingumo, papildomumo ir prokreacijos kaip būtino šeimos ir santuokos pamato aspektų.

2. Šeimos sampratos paradigma identifikuojama remiantis visuomenės nuomone apie šiuos pamatinius klausimus: a) lyties ir šeimos (prigimtinė, binarinė ar lyčiai neutrali, nebinarinė) sampratą, b) tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinį reguliavimą, c) tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimą. Identifikuoti *prigimtinių šeimos sampratos paradigmą* leidžia prigimtimi grindžiama binarinė (vyro ir moters) lyties samprata, monogaminė vyro ir moters santuoka ar kitu būdu įtvirtinti ilgalaikiai įsipareigojimai, tos pačios lyties asmenų porų santykių neprilyginant šeiminiams santykiams, pasisakant prieš tokių porų santykių normalizavimą tapatinant juos su vyro ir moters santykiais. *Lyčiai neutralios šeimos sampratos paradigmą* identifikuoja šie aspektai: nebinarinė (įvairi) lyties samprata, parama lyčiai neutraliai partnerystei siekiant šeimos statuso tos pačios lyties asmenų poroms suteikimo ir teisinio įtvirtinimo, tos pačios lyties asmenų porų santykių normalizavimo pripažįstant jų tapatumą vyro ir moters santykiams.

3. Remiantis šeimos sampratos identifikavimo kriterijais 2018–2025 m. reprezentatyvūs Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimai atskleidė *nuosekliai tvirtą* visuomenės *paramą prigimtinėi šeimai* – ji nepritaria plečiamai, socialiniu konstruktyvizmu grindžiamai šeimos interpretacijai: pasisako prieš šeimos statuso suteikimą tos pačios lyties asmenų poroms, nepritaria tokių santykių normalizavimui ir nuostatos apie homoseksualių santykių lygiavertiškumo vyro ir moters santykiams formavimui nepilnamečiams. Lyginamoji 2018–2025 m. duomenų analizė atskleidė, kad intensyvėjant

spaudimui pripažinti šeima tos pačios lyties asmenų porų santykius ir visuomenėje formuoti nuostatas, jog šie santykiai yra lygiaverčiai vyro ir moters santykiams, stebimas priešingas efektas: vertybinė priešprieša skatina prisiimti aiškesnę poziciją, todėl mažėja neturinčiųjų nuomonės dalis (nuo 13 proc. 2021 m. iki 11 proc. 2025 m. šeimos sampratos plėtimo klausimu; nuo 24,9 proc. iki 11,5 proc. dėl nuostatos, kad homoseksualūs santykiai tapatūs vyro ir moters santykiams, formavimo mokyklose) ir vis daugiau asmenų nepritaria šeimos sampratos transformavimui (nuo 56 proc. 2021 m. iki 71 proc. 2025 m.) ir nuostatos dėl tos pačios lyties asmenų santykių normalizavimo formavimui mokyklose (nuo 63,8 proc. 2018 m. iki 76,6 proc. 2024 m.). Visuomenės *parama prigimtinėi šeimos sampratai* atsiskleidė pagal visus ją pagrindžiančios paradigmos identifikavimo kriterijus:

a) *šeimos sampratą* (prigimtine ar plečiama, socialiai konstruojama). Skirtingais aspektais vertinant LR Konstitucijos nuostatą „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“, remiama prigimtine vyro ir moters šeima, o pastangos tos pačios lyties asmenų poras teisiškai pripažinti esant šeima vertinamos neigiamai: pritarimas šioms siekiams 2021–2025 m. krito nuo 31 proc. iki 18 proc., nepritarimas augo nuo 56 proc. iki 71 proc.;

b) *tos pačios lyties asmenų porų santykių teisinį reguliavimą* (netapatinami su šeima ar prilyginami šeimos santykiams). Išsakant poziciją dėl *Civilinės sąjungos įstatymo* (tik 14,8 proc. 2022 m. rėmė Partnerystės įstatymo projektą, 73,8 proc. pasisakė prieš; 2022–2024 m. nuo 20,2 proc. iki 15,2 proc. krito parama Civilinės sąjungos įstatymo projektui, o jį atmetančių dalis augo nuo 68,2 proc. iki 71,2 proc.) ir *Artimo ryšio* projekto (parama jam 2022–2024 m. augo nuo 25 proc. iki 29,4 proc.), taip pat skirtingais aspektais vertinant 2025 m. balandžio 17 d. LR Konstitucinio Teismo išaiškinimą dėl partnerystės instituto visuomenė *aiškiai neigiamai* vertina šeimos sampratą plečiančius įstatymų projektus ir LR KT nutarimą dėl partnerystės instituto steigimo (pritaria vos 18 proc., nepritaria 71 proc.) bei įpareigojimą Seimui KT nurodytu būdu reglamentuoti tos pačios lyties asmenų porų santykius suteikiant joms šeimos statusą (pritaria 26,7 proc., nepritaria 54 proc.);

c) *tos pačios lyties asmenų porų santykių (ne)normalizavimą*. Tiriant požiūrį dėl nuostatos apie homoseksualių santykių tapatumo vyro ir moters santykiams formavimą mokyklose išreiškiamas aiškus nepritarimas (parama 2018–2024 m. svyravo nuo 11,3 proc. iki 15,9 proc., nepritarimas augo nuo 63,8 proc. iki 76,6 proc.).

Taigi, nors politiniame ir teisiniame lygmenyje stebimos intensyvėjančios pastangos transformuoti šeimos sampratą, tiesiogiai ir latentiskai kreipiant visuomenę link radikalaus jos mentaliteto virsmo, žmonių parama prigimtinėi šeimai lieka stabili, o didėjant spaudimui nepritarimas šeimos sampratos plėtimui pastebimai didėja pagal visus šeimos sampratos paradigmos identifikavimo kriterijus.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Advilonienė, Živilė. „Gyvenimo įgūdžių bendrosios programos lytiškumo ugdymo turinio vertinimas vertybiniu-doroviniu aspektu“. *Soter* 93 (121) (2025): 65–95. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.93\(121\).4](https://doi.org/10.7220/2335-8785.93(121).4).
2. —. „Lytinio švietimo nuostatų Gyvenimo įgūdžių bendrojoje programoje vertinimas: visuomenės pozicija“. *Soter* 89 (117) (2024): 44–68. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.89\(117\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.89(117).3).
3. Barnard, Alan Jon. „Family“. Iš *Encyclopaedia Britannica*. Atnaujinta 2025 m. birželio 20 d. <https://www.britannica.com/topic/family-kinship>.
4. *Civilinės sąjungos įstatymo projektas Nr. XIVP-1694*. 2022 05 16. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/847793c0d52811ecb1b39d276e924a5d?jfwid=-17stqv5gb5>.
5. *Civilinio kodekso papildymo 2.23(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIVP-1717*. Reg. 2022 05 19. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/0b7ebb00d79011ecb1b39d276e924a5d?jfwid=-kmiejn2f2>.
6. Curran, Charles E. *Themes in Fundamental Moral Theology*. London: Notre Dame, 1997.
7. Česnuitytė, Vida. *Lietuvos šeima: sampratos ir sankirtos*. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015.
8. —. „Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris“. *Socialinis darbas* 11 (2) (2012): 257–270. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/aac12c3d-4908-4380-8f92-92169aa207a6/content>.
9. Dangvydė, Neringa. *Gintarinė širdis*. Vilnius: Lapas, 2025.
10. Eberstadt, Mary. *Pirmykštis šauksmas. Kaip seksualinė revoliucija sukūrė tapatybės politiką*. Vilnius: Valstybingumo studijų centras, 2021.
11. Europos Komisija. *Gairės dėl duomenų rinkimo ir naudojimo LGBTIQ asmenų lygybės tikslais*. Briuselis, 2023. https://commission.europa.eu/document/download/66adbc7e-99cb-4d88-a653-d7fbfba9d7e8_it?filename=JUST-2023-06229-00-00-LT-TRA-00.pdf.
12. —. *Specialusis Eurobarometras 535. Diskriminacija Europos Sąjungoje*. 2023. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=90243>.
13. *Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo*. 2011 m. gegužės 11 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=6m4099ke4>.
14. Giddens, Antony. *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
15. „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, priedas 48. Iš *Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“*. Paskelbta 2022 m. rugpjūčio 24 d. Nr. V-1269. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/PibGuMnJPz>.
16. Greener, Rachel ir Clare Owen. *Aš bręstu*. Vilnius: Skaitau nuo gimimo, 2025.
17. —. *Kaip atsiranda vaikai*. Vilnius: Skaitau nuo gimimo, 2025.
18. International Planned Parenthood Federation. *IPPF Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE)*. London: PPF Adolescents Team. 2010. https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf.
19. Katalikiškojo ugdymo kongregacija. „Vyrai ir moterį; sukūrė jus“. Siekiant dialogo kelio *gender* klausimu ugdymo srityje“. 2019 02 02. Paskelbta 2022 m. kovo 28 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/kat-ugdymo/2019-02-02_vyra-ir-moteri-sukure-juos/eiss=vyro-ir-moters-papildomumas.
20. *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.

21. *Lietuvos gyventojų apklausa*. Vilnius: Baltijos tyrimai, 2025. <http://laisvavisuomene.lt/wp-content/uploads/2025/06/Apklausos-rezultatai.pdf>.
22. *Lietuvos gyventojų nuomonių apklausa*. Vilnius: Baltijos tyrimai, 2021. <https://laisvavisuomene.lt/laisvavisuomene-lt-gyventoju-nuomonių-apklausa/>.
23. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Valstybės žinios 33-1014 (1992).
24. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnio 2 dalies (2009 m. gruodžio 22 d. redakcija) 16 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. 2024 m. gruodžio 18 d. Nr. KT101-N15/2024, Vilnius. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3089/content>.
25. —. *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, išgaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 28 straipsnio, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.229 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. 2025 m. balandžio 17 d. Nr. KT21-N5/2025, Vilnius. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3121/content>.
26. —. *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos pagalbinio apvaisinimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. 2025 m. balandžio 10 d. Nr. KT19-N4/2025, Vilnius. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta3118/content>.
27. —. *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu NR. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. 2011 m. rugsėjo 28 d., Vilnius. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/content>.
28. Lietuvos Respublikos Seimas. *Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas*, preambulė. 2017 m. spalio 19 d. Nr. XIII-700, Vilnius. Suvestinė redakcija 2020-01-01. <https://www.infolex.lt/ta/437338>.
29. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. *Lytinė tapatybė ir translytiškumas. Savokų žodynelis*. Žiūrėta 2025 m. birželio 28 d. https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2025/04/lytine-tapatybe-ir-translytiskumas_savoku-zodynelis.pdf.
30. May, William. *Sex, Marriage and Chastity: Reflections of a Catholic Layman, Spouse and Parent*. Chicago: Franciscan Herald Press, 1981.
31. Obelenienė, Birutė ir Andrius Narbekovas. „Lytiškumo sampratos Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrojoje programoje vertinimas Katalikų Bažnyčios mokymo aspektu“. *Soter* 87 (115) (2023): 37–54. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.87\(115\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.87(115).3).
32. Obelenienė, Birutė. „Paslėptos terminologinės slinkties nuo lytinio švietimo iki visuminio lytiškumo / seksualumo ugdymo „smegduobės“ ir jas identifikuojantys požymiai“. *Logos* 122 (2025): 173–185. <https://doi.org/10.24101/logos.2025.18>.
33. „Registruotos partnerystės“. Europa. Žiūrėta 2025 m. birželio 30 d. https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_lt.htm.
34. *Partnerystės įstatymo projektas Nr. XIVP-537*. Reg. 2021 05 21. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ca7c38b0ba0a11eb91e294a1358e77e9?jfwid=g8m7gk2h3>.
35. Paulius VI. *Enciklika „Humanae vitae“ apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę*. 1968 07 26. Paskelbta 2015 m. liepos 3 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/paulius_vi/enciklikos/humanae-vitae.
36. Pew Research Center. „Same-sex Marriage Around the World“. Paskelbta 2025 m. birželio 2 d. <https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/same-sex-marriage-around-the-world/>.
37. Popiežiškoji šeimos taryba. „Šeima, santuoka ir *de facto* gyvenimo sąjungos“. 2000 11 21. Paskelbta 2018 m. sausio 19 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/popieziskosios_tarybos/seimos/2000-11-21_seima-santuoka-ir-de-facto-gyvenimo-sajungos.

38. Pranciškus. *Posinodinis apaštališkasis paraginimas „Amoris laetitia“ apie meilę šeimoje*. 2016 03 19. Paskelbta 2020 m. sausio 2 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/ap-paragini-mai/2016-03-19_amoris-laetitia.
39. *Rainbow resources. Compasito papildymas apie seksualumą ir lyčių vaidmenis*. Sud. Laura Hallsworth, Amina Lehner, Christine Sudbrock, Enrico Billing & seminario „Quer Easter 2014“ dalyviai. IFM-SEI, 2014.
40. Ralys, Kęstutis. „Šeima kaip vertybė katalikų tikėjimo, amžiau ir lyties aspektu“. *Ugdymo psichologija* 21 (2010): 42–48. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367176929620/J.04~2010~1367176929620.pdf>.
41. Ratzinger, Joseph, Cardinal. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*. San Francisco: Ignatius Press, 2004.
42. Seidman, Steven. *The Social Construction of Sexuality*. London and New York: W. W. Norton&Company, 2014.
43. Sharma, Rahul. „The Family and Family Structure Classification Redefined for the Current Times“. *Journal of Family Medicine and Primary Care* 2 (4) (2013): 306–310. <https://doi.org/10.4103/2249-4863.123774>.
44. Sinica, Vytautas. „Visuomenės požiūris į mokymą apie lytiškumą“. *Soter* 80 (108) (2021): 31–51. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.80\(108\).3](https://doi.org/10.7220/2335-8785.80(108).3).
45. Tikėjimo mokymo dikasterija. *Deklaracija „Dignitas infinita“ dėl žmogaus orumo*. 2024 03 25. Paskelbta 2024 m. balandžio 29 d. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/572>.
46. Tikėjimo mokymo kongregacija. *Laiškas Bažnyčios vyskupams apie vyro ir moters bendradarbiavimą Bažnyčioje ir pasaulyje*. 2004 05 31. Paskelbta 2017 m. birželio 22 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/kongregacijos/tikejimo-mok/2004-05-31_laiskas-apie-vyro-ir-moters-bendradarbiavima.
47. UNESCO. *International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach*. Unesco, 2018. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ITGSE.pdf>.
48. Vaičaitis, Vaidotas. „Šeima, partnerystė ir Civilinis Kodeksas“. Teise.pro. Paskelbta 2021 m. birželio 9 d. <https://www.teise.pro/index.php/2021/06/09/v-a-vaicaitis-seima-partneryste-ir-civilinis-kodeksas/>.
49. Vaišvila, Alfonsas. „Kitos šeimos formos“, arba bandymas priderinti šeimos sąvoką prie atskiro asmens subjektyvumo“. *Socialinių mokslų studijos* 4 (3) (2012): 953–972.
50. Vasiliauskas, Martynas ir Violeta Vasiliauskienė. „The Concept of Family in Lithuania“. *Soter* 81 (109) (2022): 27–36. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.81\(109\).2](https://doi.org/10.7220/2335-8785.81(109).2).
51. Venckūnas, Vilmantas. *Apklausa: didesnė dalis visuomenės nepalankiai vertina KT sprendimą dėl partnerystės*. LRT. Paskelbta 2025 m. gegužės 21 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2569055/apklausa-didesne-dalis-visuomenes-nepalankiai-vertina-kt-sprendima-del-partnerystes?srsltid=AfmBOor3ioRKGPS8c0-5KLUkFid1iKl_FNWxoOPV8p-JGEWdTYOcJujP.
52. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“. *Baimė išsakyti savo nuomonę*. Vilnius, 2025. <https://krikscioniuprofasjunga.lt/wp-content/uploads/2025/03/2025-02-Visuomenes-aplausa-apie-baime-issakyti-savo-nuomone.pdf>.
53. —. *Civilinės sąjungos ir Artimo ryšio įstatymo projektų vertinimas*. Vilnius, 2023. <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklausa-civilines-sajungos-ir-artimojo-ryσιο-istatymu-projektu-klausimais/>.
54. —. *Civilinės sąjungos įstatymo projekto vertinimas*. Vilnius, 2022. <https://laisvavisuomene.lt/lietuvos-gyventoju-nuomones-apklausa-del-civilines-sajungos-istatymo/>.
55. —. *Lytiškumo ugdymo turinys mokyklose*. Vilnius, 2023. <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklausa-del-lytiskumo-ugdymo-turinio-mokyklose/>.

56. —. *Visuomenės nuomonė apie Partnerystės įstatymą. Partnerystės įstatymo svarstymas LR Seime, kai dėl karo yra paskelbta nepaprastoji padėtis*. Vilnius, 2022. <https://laisvavisuomene.lt/lietuvos-gyventoju-nuomoniui-apklausa/>.
57. —. *Visuomenės pozicija šeimos sampratos, homoseksualių porų santykių teisinio reguliavimo, nepilnamečių požiūrio į homoseksualius santykius formavimo mokyklose klausimais*. Vilnius, 2024. <https://laisvavisuomene.lt/visuomenes-nuomones-apklausa-seimos-sampratos-homoseksualiuporu-santykiu-teisinio-reguliavimo-klausimais/>.
58. Visuotinis Vatikano II Susirinkimas. *Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“*. 1965 12 07. Paskelbta 2014 m. kovo 31 d. https://eis.katalikai.lt/vb/susirinkimai/vatikano_ii/konstitucijos/gaudium-et-spes.
59. WHO Regional Office for Europe and BZgA. *Standards for Sexuality Education in Europe*. Federal Centre for Health Education, BZgA. Cologne, 2010. <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/06/WHOStandards-for-Sexuality-Education-in-Europe.pdf>.

Gauta: 2025 07 21

Parengta: 2025 10 03

Živilė ADVILONIENĖ – socialinių mokslų daktarė, Mykolo Romerio universiteto Sūduvos akademijos Ugdymo mokslų, teisės ir žmogaus gerovės instituto ir Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto Religijos studijų katedros mokslo darbuotoja. Moksliniai interesai: religijos sociologija, krikščioniškoji socialinė antropologija, socialinių tyrimų metodologija. El. paštas zivilead@centras.lt.

Živilė ADVILONIENĖ – Doctor of Social Sciences (Sociology), researcher at Mykolas Romeris University, Sudovian Academy, Institute for Educational Sciences, Law and Human Welfare, Lithuania, and Faculty of Catholic Theology of Vytautas Magnus University, Lithuania. Fields of research: Sociology of Religion, Christian Social Anthropology, Methodology of Social Research. E-mail zivilead@centras.lt.